

Norges Indskrifter med de ældre Runer.

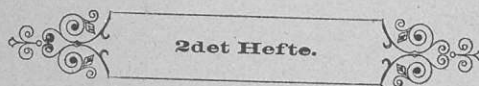
Udgivne

for

Det Norske Historiske Kildeskriftfond

ved

Sophus Bugge.

Christiania.

A. W. Brøgers Bogtrykkeri.

1893.

Buskeruds Amt.

6. By.

Literatur. Utrykt. Meddelelser af G. Falch, Niels Bernhoft, Paul Haslef; se Teksten i det følgende. — Brev fra Niels Ourdal til A. Mørch 1815, i Bergens Museums Arkiv. Trykt. Finn Magnusen i Det kgl. Danske Vid. Selskabs Afh., 6te Del (1841), S. 433 og S. 491—495. — Kraft Beskriv. ² II, 222. — „Aarsberetn.“ for 1856 S. 5. — „Aarsber.“ f. 1857 S. 29, med Tegning efter Originalen Pl. I Fig. 1. — Nicolaysen Fornlevn. S. 158 og S. 763. — „Aarsber.“ for 1864 S. 36. — Stephens Runic Monuments I S. 271 f., med tre ældre Tegninger; II S. 841—846, med nye Tegninger efter Photographi, Papiraftryk og Gipsafstøbning af Sten og Indskrift; S. XXIX; III S. 27, 90, 100, 392, 426. — S. Bugge i Tskr. f. Phil. og Pæd. VII, 342. — S. Bugge i „Aarbøger“ 1871 S. 224. — Bendixen i „Aarbøger“ 1872 S. 189 f. — S. Bugge i Ant. Tskr. f. Sverige (Tolkning af run. på Rökstenen) V, 93. — Leffler i Tidskr. f. Fil. N. R. II, 316. — Burg Runeninschriften S. 133 f., 157, 175. — Brate (og Noreen) i Bezenbergers Beiträge XI, S. 201. — Falk i „Arkiv“ III, 306. — A. Kock „Undersökningar i svensk språkhistoria“ S. 109. — Noreen i Pauls Grundriss I S. 419. — S. Bugge i „Arkiv“ VIII, 12. — Noreen i Altisl. u. altnorw. gramm., 2te Aufl., § 291 anm. 1, anm. 4; § 305 anm.; anhang 5; s. 369, nachtrag zu § 228, 1, zu § 291 anm. 4 (med Benyttelse af mundtlige Meddelelser af S. Bugge).

Grundlag for Behandlingen. Gjentagne Undersøgelser med Prof. O. Ryghs Bistand af Originalen samt af Papiraftryk, Gipsafstøbning og Photographier, under Sammenligning med ældre Tegninger.

Tegninger. Af Indskriften er taget en Gipsafstøbning; denne er bleven photographeret af Photograph Væring i Christiania, og Photographien er derpaa gjengivet i den her S. 93 trykte Autotypi hos Angerer & Göschl i Wien. Denne viser til venstre ikke Stenens, men Gipsafstøbningens Kant.

Af Oldskriftselskabet i Kjøb. er laant Tegningen af Stenens Indskriftside og ene Bredside, som har været udgiven af Stephens Run. Mon. II, 842, samt Kopier af Falchs og Haslefs Tegninger, som har været udgivne af Stephens Run. Mon. I, 271.

De ældste Underretninger om By-Stenen findes i Optegnelser fra 18de Aarhundred, hvilke er indtagne i Finn Magnusens Afhandling i Det kgl. Danske Vid. Selskabs hist. og philos. Afhandlinger sjette Deel (1841), S. 491—495.

I en haandskreven „Beskrivelse angaaende Eger, Modum og Sigdals Sorenskriveries District af Sorenskriver G. Falch“, udfærdiget efter Regjeringens Paalæg 7de December 1744, bevaret i Kallske Samling paa det Kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn Nr. 201 fol., heder det: „Udj Sigdals Hoved Sogen paa Een Gaard kaldet Bye findes Een Stor Steen lignende Een Gravsteen, hvilken siges tilforn at have ligged paa en Jord-Houg, Der meenes at have været et Begravelses Stæd efter forrige Tiders ældgamle Maneer. Paa den Eene Siide av samme Steen er Indhuggen Disse Efterstaaende Linier i saadan Figur.“ Her følger en Tegning af Runerne, som i halv Størrelse meddeles hos F. Magnusen og derefter hos Stephens og her¹⁾.

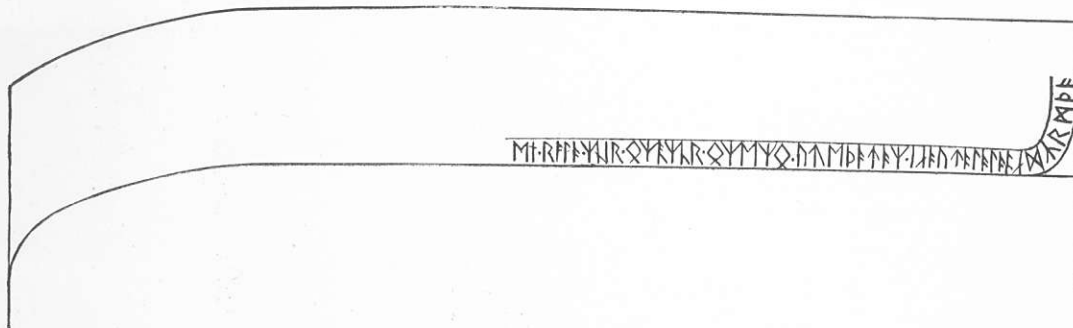
I „Sognepræsten Niels Bernhofts Beskrivelse over Sigdals Præstegjeld, sluttet paa Holmen Præstegaard den 8de Juli 1745“ (bevaret i Kallske Samling Nr. 205 fol.) heder det efter F. Magnusen: „Hvad Antiquiteter betræffer findes her 2de Inscriptioner med runde“ (skal være Rune-) „Bogstaver²⁾, som ej af andre, saavidt mig er bekjendt, anføres, sc. en paa Bye i Hovedsognet paa en stor Gravsteen paa en Høi tilforn, men nu i Gaarden beliggende. Den bestaaer i 2de følgende Linier“. Der følger en Kopi af Indskriften, som efter F. Magnusen i Hovedsagen stemmer overens med Falchs, men ikke er fuldt saa omhyggelig udført. F. Magnusen omtaler ogsaa en ham af Oberstlieutenant Sommer meddelt Kopi af Indskriften, udfærdiget af en unævnt Præst til Sigdal, ganske overensstemmende med Bernhofts, men senere end denne. Denne Kopi var ledsaget af en Efterretning, som begyndte saaledes: „Paa en stor Gravsteen, der forhen har lagt i en Høi, men nu er flyttet til Gaarden Bye“.

I et af Stephens fremdraget Brev fra Paul Haslef „Provst og Sognepræst for Sigdahls Menigheder“ (hvem vi ogsaa skyldte værdifulde Oplysninger om og gode Tegninger af enkelte andre norske Runemindesmærker) til den kgl. Commission for Oldsagers Opbevaring, dateret Holmen Præstegaard 22de Dec. 1810 (bevaret i det Oldnordiske Museums Arkiv i Kjøbenhavn) omtales By-Stenen saaledes: „En Begravelsessteen, som nu i flere Aar har tient til Trin for Indgangen til Stuebygningen paa Gaarden Bye Efter Beboernes Udsagn skal

1) Denne Tegning indeholder kun de 37 første Runer (efter min Læsning og Tælling af Runerne) undtagen Rune 33. Efter de Runer, som jeg læser *hrorero*, er der i Falchs Tegning en Omdreining af Rækken, som intet tilsvarende har paa Originalen.

2) Den anden Runeindskrift er den hos Stephens I, 278 meddelte Klokke-Indskrift.

den være taget fra en af de 2de Begravelseshøje, som findes nedenfor Huusene, men fra hvilken Høj, og paa hvilken Tid, vides ikke. For at læse Indskriften maae man ligge ovenpaa Steenen, da Runernes Øverste er vendt nedad . . . Kanten der har det nederste af Runerne er ved Slid temmelig afrundet, hvorved Bogstaverne, som ere af $1\frac{1}{2}$ Tommes Højde, har tabt deels $\frac{1}{3}$ deels $\frac{1}{2}$ Part af Størrelsen og forårsager derved Utydelighed . . .“

Haslefs Tegning er udgivet hos Stephens I, 271 og gjengives derefter her.

F. Magnusen omtaler fremdeles en Kopi af Indskriften, som er forsynet med følgende Paategning: „Ovenstaaende er en Afskrift af tvende Linier i Runer, udgravede i en flad Steen af Granit, af circa 2 Alens Længde og $1\frac{1}{2}$ Alens Bredde, funden i en Gravhøj paa Gaarden Bye i Sigdals Præstegjelds Hovedsogn, hvilken Høj ligger ved Siden af en anden Høj af lige Højde og Omfang, begge Høye omtrent af 12 Alens Gjennemsnit og $3\frac{1}{2}$ Alens Højde. Indskriften var indhuggen paa Kanten af Stenen efter vedlagte Optegnelse fra den Tid værende Sognepræst i Sigdal Hr. Hoffgaard og fra samme i Aaret 1815 tilsendt mig.

Hurum Præstegaard den 12te April 1825.

A. Mørch“.

En anden Kopi ved A. Mørch af Sognepræstens Tegning har efter F. Magnusen en Paategning, hvori det siges, at Runestenen fandtes „paa den ene Høj“.

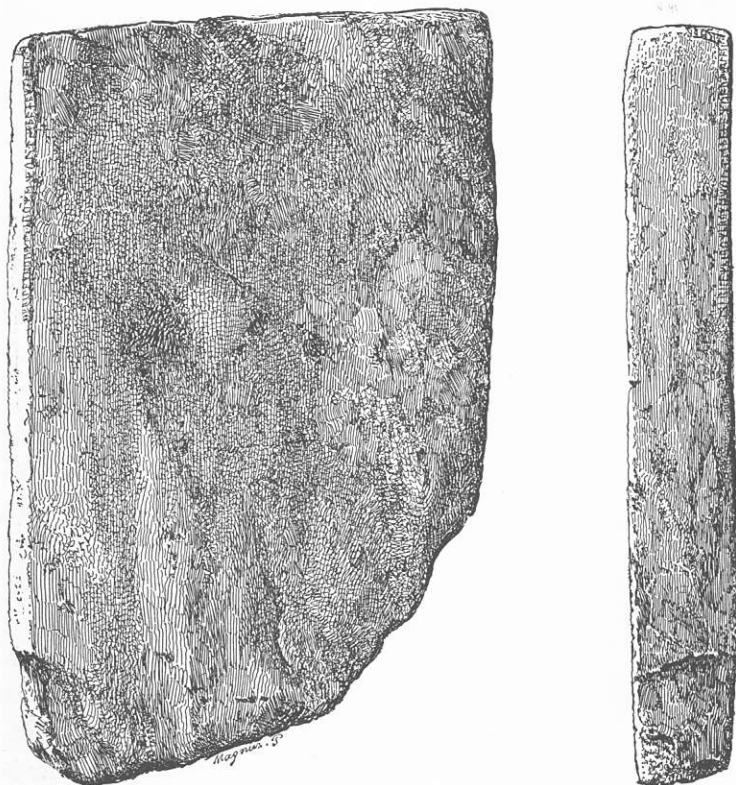
I Bergens Museums Arkiv (Afskrift i Runearkivet i Christiania) findes et Brev til A. Mørch fra Niels Ourdahl, dateret Tandberg 25de April 1815, hvori By-Stenen omtales som en Sten „nu liggende til Dørhelle for Mandens Stuedør, paa hvis ene fremvendende Kant findes en Række af Bogstaver“. Der tilføies: „Stenen . . . er udtagen af en Høj, der blev udjevnet til Ager“.

I 1856 fandt Antikvar Nicolaysen Stenen „anbragt i omvendt stilling som fodsten foran stuebygningen“ paa By. Nicolaysen siger om den Gravhaug, hvorfra Stenen var flyttet til Gaarden: „Denne haug sees endnu tæt østenfor gaarden, men viser sig at være udgraven for lang tid siden“. Den af Nicolaysen i Aarsberetn. for 1857 udgivne Tegning er gjentagen hos Stephens I, 272.

Gaarden Bye ligger i Sigdals Præstegjeld, Buskeruds Fogderi, Buskeruds Amt, og har i Matrikelen Gaards-Nr. 19.

Stenen kom i April 1866 til Christiania og er indlemmet i Universitetets Oldsagsamling som Nr. 3810.

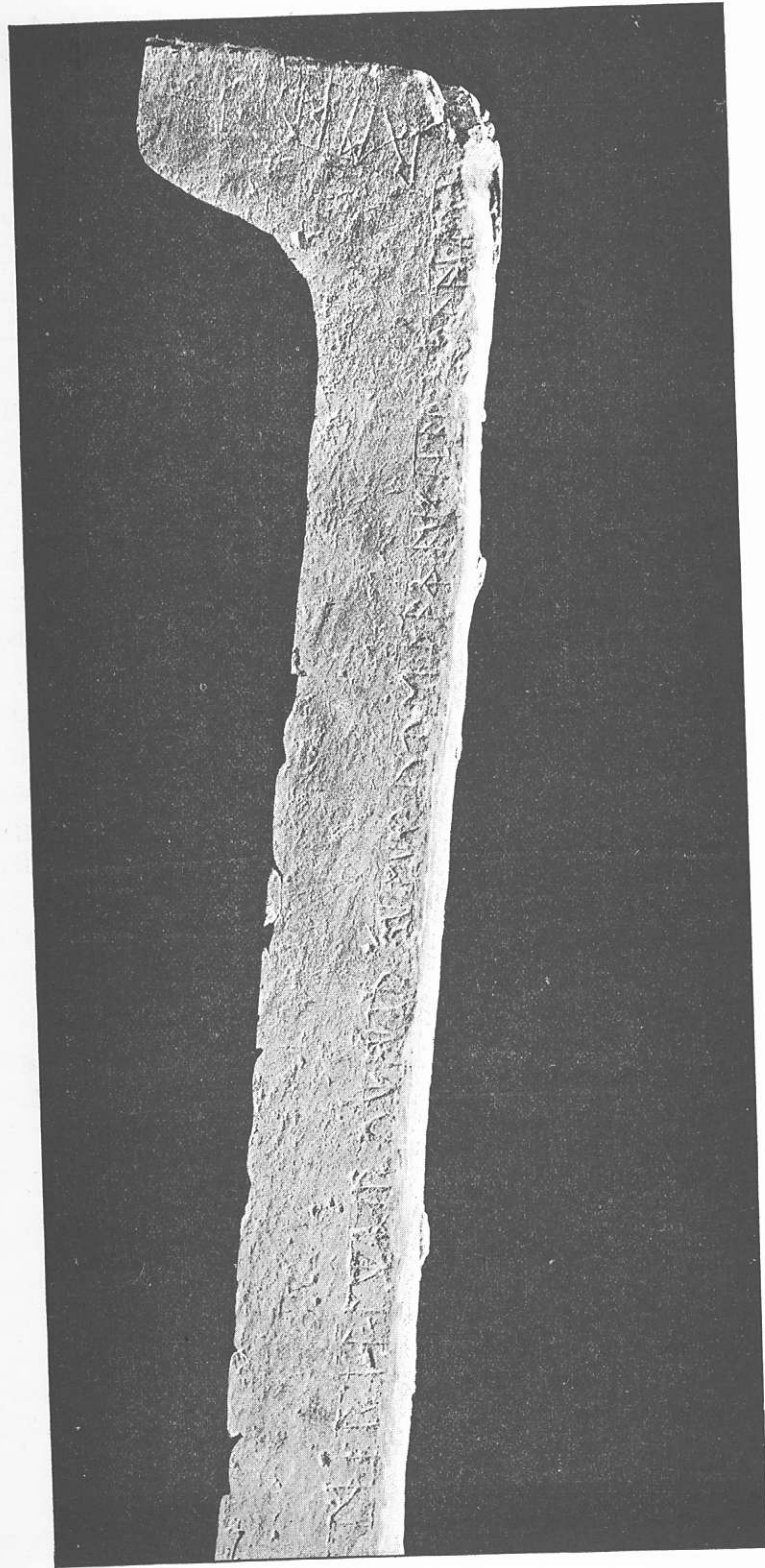
Den er paa Indskriftsiden 1 Meter 68 Cm. lang. Dens Tykkelse er 23 til 24 Cm. Den største Bredder, i den Ende, hvor Indskriften slutter, er 1 M.; Bredden aftager mod den anden Ende, som er stærkt afskraanet paa den fra Indskriftkanten vendte Side. Stenen har regelmæssig Form undtagen paa den Side, som er Indskriftsiden modsat. Den Smalside, paa hvilken Runerne er indridsede, er glathuggen. Ligeledes er den Bredside glat tilhuggen, som fremstilles paa den her meddelte Tegning¹⁾ og som maa tænkes at vende ned, naar Stenen ligger saa, at Runerne læses i horizontal Række. Den modsatte Bredside danner en jævn Flade, men er ikke glathuggen. Paa sidstnævnte Bredside skaller Overfladen stærkt af. Prof. Brøgger

og Dr. Reusch udtale, at denne Afskalling kan komme af Brænding; men de tør ikke udelukke Muligheden af, at den kan være fremkommen ved Forvitring, bevirket f. Ex. derved, at Fladen i Aarhundreder har ligget umiddelbart mod fugtig Jord. Stenen er efter Dr. Reusch af finkornet Granulit, som ikke er kjendt fra Sigdal, men som kan være derfra.

Runerne er indridsede temmelig grundt langs Kanten af den ene Smalside saa, at de skal læses fra venstre mod høire. Runerne gaa her lige ned til Kanten. Efter at Indskriften er naaet henimod Stenens Ende til høire, fortsættes den med 4 Runer tæt ved Smalsidens Tværkant. Den Del af Indskriften, som er

¹⁾ Den her fra Stephens's Værk gjentagne Tegning giver ikke en tilstrækkelig tydelig Fremstilling af den glatte Overflade.

skreven langs efter, har fra Indskriftens Begyndelse til det Sted, hvor den svinger om, en Længde af 61 Cm.; Resten af Indskriften, der omfatter de 4 sidste Runer, er 7 Cm. lang. Indskriftens første Runer er nu 2 Cm. høje; Rune 4—2 fra Enden, som er fuldstændig bevarede, er 2¹/₂—3 Cm. høje.

Indskriften har hverken Skilletegn eller Ordafdeling. De Runer, som er skrevne langs efter, er ikke omgivne af Rammestreger, som er indridsede af Menneskehaand. Men over en Del af den Indskrift, som gaar langs efter, strækker sig en Lagringsstribe, saa at den tildels kommer til at ligne en Rammestreg. Derimod er de 4 sidste Runer, som er skrevne paa tværs, oventil og nedentil omgivne af en indridset Rammestreg. Rammestregen nedentil fortsættes lidt til høire for sidste Rune lige indtil Stenens Kant. Den oventil stanser ved sidste Rune, men er efter et langt tomt Mellemrum fortsat omtrent i lige Linje et Stykke længer til høire. Bernhoft har bemærket: „Mange flere Linier findes, imellem hvilke intet er indhugget“ og Nicolaysen har ytret (Aarsber. for 1857 S. 29): „naar man lægger merke til de linjer, som ere trukne langs efter stenen, maa det vistnok antages, at indskriften ikke er bleven fullført“. Men det er utvivlsomt, saaledes som Dr. Reusch og Prof. Rygh har udtalt, at disse formentlige Linjer er naturlige Lagringsstriber. Derved, at Stenen i lang Tid har ligget som Fodsten foran Stuebygningen paa By, har den Del af Indskriften, som er skreven langs efter Stenen, lidt meget. Stykker af Stenen er her langs Kanten blevne stødt bort, og derved er den nederste Del af de fleste Runer paa denne Side forsvunden. Dengang da Falchs og Haslefs Tegninger blev tagne, maa, som man af disse Tegninger kan se, mange Runer have været fuldstændigere bevarede end nu. Falchs Tegning er daarlig, men Haslefs er, om end ikke feilfri, saa dog for sin Tid udført med Dygtighed¹). Disse ældre Tegninger og navnlig Haslefs give derfor vigtige Bidrag til Læsning af flere Runer, som nu er utydelige. Dengang, da Nicolaysen aftegnede Indskriften, var dens Udseende, saavidt man kan se, næsten det samme som nu.

Rune 1 er sikkert **M e**. Den Tværstreg, som skraaner nedad mod venstre fra anden Stavs Top, har ikke været fortsat nedenfor det Punkt, hvor den møder den anden Tværstreg.

R. 2 er sikkert **| i**. Et Stykke er sprunget af paa Runens Midte og lidt til høire derfor.

R. 3 er sikkert **R r**. Sidestavens øvre Del er kantet.

R. 4 er sikkert **| i²**.

R. 5 er sikkert **l l**.

R. 6 er sikkert **f a**. Øverste Kvist, som har gaaet ud fra Stavens Top, er ved en tilfældig horizontal Streg bleven utydelig.

R. 7 er sikkert **Y R**. Kvistene er meget lange. Nedenfor Kvistene sees nu meget lidet af Staven, da noget af Stenen her er stødt af. Paa Falchs og Haslefs Tegninger er derimod Staven fuldstændig.

¹) I det følgende retter jeg i Anmærkninger efter Haslefs originale Tegning enkelte Unøjagtigheder ved den fra Stephens's Værk laante Kopi af Haslefs Tegning.

²) Haslefs Tegning har ikke en Stav med to korte Kviste oventil, men med én kort Tværstreg, som skjærer Staven. Denne Streg gjengiver en tilfældig Afskalling.

R. 8 bestaar af to nogenlunde rette Stave, som er adskilte fra hinanden ved et Mellemrum c. $1\frac{1}{2}$ Cm. bredt. Fra venstre Stav lidt nedenfor dennes Midte gaar en Tværstreg skraat nedad henimod høire Stav. Om Tværstregen har naaet helt ind til denne, kan nu ikke sees paa Grund af den Afflækning, som har borttaget den nederste Del af Runen. En Tværstreg, som fra høire Stav skraaner nedad til venstre Stav, er sikkert tilfældig. Jeg holder Runen afgjort for **N h**, hvis Tværstreg har været lidt længere nede end sædvanlig. Stephens læser **N h**. Ogsaa Falchs og Haslefs Tegninger har en Tværstreg, som skraaner nedad mod høire¹⁾.

R. 9 er sikkert **R r**. Sidestaven gaar ud fra den rette Stavs Top²⁾.

R. 10 maa efter sin Form sikkert have været **⊗ o**. Men af de to Ben, som sees paa Falchs og Haslefs Tegninger, er nu intet igjen, og det nederste af Firkanten er nu ligeledes forsvundet. Runens Form har været uregelret; Vinkelen til høire træder bestemtere frem end den til venstre.

R. 11 er sikkert **Y r**. Kvistene er meget store. Staven nedenfor Kvistene er nu forsvunden, men sees paa Falchs og Haslefs Tegninger.

R. 12 er sikkert **Ɔ a**. Kvistene er nu lidt utydelige, navnlig den nederste. Staven er temmelig fuldstændig bevaret. Den øverste Kvist gaar ud fra den rette Stavs Top³⁾.

R. 13, som staar meget nær R. 12, er sikkert **Y r**. Kvistene er paa R. 13 lidt kortere end paa R. 7 og R. 11. Paa R. 13 sees noget af Staven nedenfor Kvistene.

Efter R. 13 sees først tydelig en ret Stav. Fra denne gaar der lidt nedenfor Stavens Midte ud en nu utydelig Sidestav, som skraaner nedad mod høire; denne Skraastreg er tydelig paa Haslefs Tegning. Herefter følger **R r**, hvis Sidestav gaar ud fra den rette Stav en Smule nedenfor dennes Top. Om den mod høire skraanende Sidestav, som gaar ud fra den rette Stav til venstre for **r**, har berørt Hovedstaven af **r**, kan nu paa Grund af Afflækningen nedentil ikke sees. Paa Haslefs Tegning gaar den ikke helt ind til Staven af **r**. Jeg tror, at der her som R. 14—15 med Stephens maa læses en Binderune af **N h** og **R r**.

R. 16 er sikkert **⊗ o**. Runen er nogenlunde fuldstændig paa Falchs og Haslefs Tegninger. De to Ben og det nederste af Firkanten er nu forsvundet.

R. 17 er sikkert **Y r**. Af Staven kan nu næsten intet sees nedenfor det Punkt, hvor Kvistene begynde. Men Runen er fuldstændig paa Falchs og Haslefs Tegninger.

R. 17 er sikkert **M e**. Tværstregene er blevne lidt utydelige ved en tilfældig Afskalling over dem. Her har **e** havt sin sædvanlige Form, forskjellig fra R. 1. Runen er fuldstændig tydelig paa Falchs og Haslefs Tegninger.

R. 19 er sikkert **Y r**. Høire Kvist krummer sig lidt indad oventil. Runen er fuldstændig paa Falchs og Haslefs Tegninger. Staven er under Kvistene nu forsvunden.

R. 20 er sikkert **⊗ o**. Spidsen af Vinkelen er til høire meget høiere oppe end til venstre. Benene er forsvundne, men sees paa Haslefs Tegning. Venstre Del af Firkanten er fuldstændigst bevaret.

R. 21 maa have været enten **N u** (som Falchs og Haslefs Tegninger har og som Stephens har læst) eller **R r**. Det nederste af Runen er forsvundet. Formen af Sidestaven nederst nede, hvor den er bevaret, taler snarest for at læse **r**. Jeg tror af sproglige Grunde, at Runen har været **R r**, hvis Sidestav maa have været meget lidet indbøiet paa Midten. R. 21 er langt bredere end den Form, **r** har som R. 3, R. 9 og R. 15.

R. 22 er sikkert **↑ t**. Nedenfor høire Kvist er en tilfældig Afflækning (som har faaet for bestemt Form paa Haslefs Tegning). De to Sidestave begynde ved den rette Stavs Top. Ogsaa Falchs og Nicolaysens Tegninger har her **↑**, og Stephens læser ligeledes **t**.

1) Den naar paa Haslefs originale Tegning ikke helt til høire Stav ved dennes Basis.

2) Efter R. 9 har Haslefs originale Tegning ikke nogen Prik.

3) R. 12 har paa Haslefs originale Tegning en lidt anden Form end paa Kopien.

R. 23 er sikkert **M e**. Runens høire Parti gaar adskillig høiere op end dens venstre. Den Tværstreg, som skraaner ned mod høire, er ikke fortsat helt til høire Stav, som paa **e R. 1**, men kun til Skjæringspunktet med den anden Tværstreg. R. 23 er meget bredere end **e R. 18**.

R. 24 er sikkert **þ þ**. Toppunktet af den Vinkel, som Sidestavene danne, gaar ikke ud i en Spids, men er lidt afrundet. Det meste af Hovedstaven er nedenfor Sidestaven nu forsvundet, men den sees paa Falchs, Haslefs og Nicolaysens Tegninger.

R. 25 er sikkert **þ a**. Øverste Kvist gaar ud fra den rette Stavs Top. Enden til venstre af de to Kviste sees paa venstre Side af Hovedstaven.

R. 26 er sikkert **↑ t**. Kvistene er meget længer nede paa Staven end ved R. 22. Under de to Kviste er nogle betydningsløse Afskallinger. Staven er over Kvistene lodret; Autotypien er her feilagtig.

R. 27 er sikkert **þ a**. Øverste Kvist gaar ud fra den rette Stav en Smule nedenfor dennes Top.

R. 28 er sikkert **Υ a**. Venstre Kvist, som er lige inde ved øverste Kvist af R. 27, spriker oventil ikke saa langt ud som høire Kvist. Af Staven paa R. 28 øines intet nedenfor det Punkt, hvor Kvistene begynde, men den sees paa Falchs og Haslefs Tegninger.

Efter R. 28 sees tydelig to rette Stave, som nedentil er lidt længere skilte fra hinanden end oventil. Paa ingen af disse Stave sees der oventil nogen Kvist. Paa begge disse Stave er der nedentil Afskallinger. Til høire for høire Stav nederst nede, hvor denne nu er levnet, sees en Tværstreg, som skraaner svagt ned mod venstre og som har berørt høire rette Stav. Denne Tværstreg synes mig ikke at være en tilfældig Afskalling. Hvis dette er rigtigt, maa her have staaet **↑ in**. En ned mod venstre skraanende Tværstreg høiere oppe synes mig derimod at være en tilfældig Afskalling. Ogsaa Falchs og Bernhofts Tegninger har her **↑**. Haslefs originale Tegning ligesaa, dog saa at Skraastregen ikke sees paa høire Side af den rette Stav (hvilket er feilagtigt). Nicolaysens Tegning har **||**. Stephens har læst **N h¹**). Jeg tæller altsaa **in** som R. 29—30.

R. 31 er sikkert **þ a**. Øverste Kvist slutter sig til Staven lidt nedenfor dennes Top. Ogsaa nederste Kvist og en Del af Staven under denne er (tværtimod Stephens's Ytring) tydelig. Runen er fuldstændig paa Falchs og Haslefs Tegninger.

Af R. 32 ser man sikkert en ret Stav, som til venstre ikke har nogen Kvist eller Sidestav. Derimod er Partiet ved høire Side af Staven nu meget utydeligt. Man synes at øine en krum Stav af Form som den krumme Sidestav paa en **u**-Rune. R. 32 er paa Falchs, Haslefs og Nicolaysens Tegninger **λ²**).

R. 33 er yderst utydelig, dog synes baade levnedede Spor og Mellemmrummets Størrelse at vise, at der her har været en Rune³). Denne, der mulig ikke har naaet saa høit op som de omstaaende Runer, synes at have havt Formen af den krummede Sidestav paa **β b**. Den krummer sig oventil henimod den krumme høire Stav af R. 32, men berører ikke denne. Jeg læser Runen af sproglige Grunde som **p** eller **b**. Se i det følgende.

Ogsaa R. 34 er utydelig. Dog synes man at kunne se, at Runen har været **↑ t**. Høire Kvist er utydelig, og Staven nedenfor det Punkt, hvor Kvisten til venstre begynder, er nu næsten ganske forsvunden. Falchs og Haslefs Tegninger har **↑**, men det er sikkert, at Kvistene ikke har gaaet ud fra den rette Stavs Top⁴).

1) Min tidligere Læsning **d** (S. 69) var feilagtig.

2) Stephens har læst Runen som **↑ i**.

3) Runen mangler paa Falchs og Haslefs Tegninger. R. 33—35 er af Nic. betegne som ulæselige. Det er sikkert, at Runen ikke kan læses **λ d**, som Stephens har læst den.

4) Stephens har læst R. 34 som **þ**.

R. 35 er ligeledes meget utydelig, men synes sikkert at have været **f a**. Baade Spidsen af øverste Kvist og noget af nederste Kvist nær ved Staven sees sikkert. Falchs og Haslefs Tegninger har **f**. Stephens har læst Runen som **ſ** eller **f**.

R. 36 er sikkert **l**. Det nederste af den rette Stav er nu stødt bort, men Runen er fuldstændig paa Falchs og Haslefs Tegninger.

R. 37 er sikkert **f a**¹⁾. Den øverste Kvist gaar ud fra Stavens Top.

R. 38 er sikkert **l i**²⁾. Runen skraaner lidt nedad mod høire. Mellem denne og følgende Rune er der en langagtig Prik, som synes tilfældig.

R. 39 er til høire utydelig. Runen bestaar af en ret Stav. Fra denne gaar der et Stykke nedenfor Toppen men ovenfor Stavens Midte en tydelig Sidestav ud til venstre. Denne skraaner nedad, stærkest i sin midterste Del. Sidestaven har en Knæk eller Udbøining lidt ovenfor sin Midte. Denne Sidestav synes ikke at naa fuldt saa langt ned som Runernes Basis. Om Hovedstaven paa R. 39 har Sidestav eller Kviste til høire, er ikke sikkert. Man synes paa høire Side af Hovedstaven at se nogle Streger; men det er usikkert, om disse Streger er tilfældige eller ikke. Hvis de ikke er tilfældige, synes Runen snarest at være en Binderune, som bestaar af **u** til venstre og en utydelig Rune til høire³⁾. Om Læsningen skal jeg tale mere i det følgende.

R. 40 er nu ved Afstødning bleven saa utydelig, at den ikke med Sikkerhed kan læses. Haslefs Tegning har her en tydelig **M d**. Sporene paa Stenen tale for, at dette er rigtigt. Jeg tror navnlig at skimte det meste af den venstre rette Stav og det øverste af den Tværestreg, som skraaner ned mod høire. Stephens læser Runen som **f**.

R. 41 er nu tildels utydelig, men man synes at kunne se, at Runen har været **l r**⁵⁾. Man ser tydelig den rette Stav og øiner tillige Kvisten nede til høire. Haslefs Tegning har her en tydelig **l**.

Rune 42—45 er skrevne tværs efter Smalsiden.

R. 42 er en sikker og tydelig **R r**. Sidestaven spriker stærkt ud nedentil.

R. 43 er sikkert og tydelig **M m**.

R. 44 er sikkert **l p**; Sidestaven er kantet.

R. 45 er sikkert **l**, som jeg transscriberer **e**. Runen rækker ikke som R. 42—44 ned til nedre Rammestreg. Fra Runens Basis gaar en sikker Kvist (som krydses af en tilfældig Afskalling) skraat opad mod venstre. Denne Kvist findes ikke paa nogen af de ældre Tegninger⁶⁾.

Afstanden mellem de forskjellige Runer er meget ujævn. I det hele er Runerne ved Langrækkens Begyndelse skrevne mere rumt, ved dens Slutning tættere sammen. Men herfra er der Undtagelser. Ved størst Mellemrum (næsten 1½ Cm.) er R. 3 adskilt fra 4 og R. 9 fra R. 10. Derimod staa R. 11—14 meget tæt sammen.

Den eneste, som hidtil har meddelt en fuldstændig Læsning og Tolkning af Indskriften, er Stephens, men hans Tolkning kan ikke være rigtig. Jeg har allerede forhen tolket flere enkelte af Indskriftens Ord.

Som de tre første Ord udskiller jeg: **eiril ar hrorar hrorar**. Af disse tolker jeg først 2det og 3dje.

- 1) Herefter har Falchs Tegning af Indskriften kun 3 utydelige Streger og saa intet mere.
- 2) Haslef har feilagtig tegnet Runen som **f**, forledet af en betydningsløs Stribe i Stenen. Hvad der følger efter R. 38 paa Langsiden, er af Nic. betegnet som ulæseligt.
- 3) R. 39 læses af Stephens som **p w**.
- 4) Stephens læser R. 40 som **ſ** eller **f**.
- 5) Stephens læser R. 41 som **l i**.
- 6) Runen kan ikke med Stephens læses som **l**.

hrorar er et Mandsnavn i Nominativ. Dette Navn er egentlig et Adjectiv, der er identisk med ags. *hrôr* „rørig, rask“, oldsaks. *hrôr*. En Afledning af et tilsvarende oldisl. Adjectiv er *hrôpe* „Rørighed“, der i det ældste Haandskrift af Elucidarius gjengiver lat. *motus* (plur.) og er opstaaet af **hrôre*; se Arkiv f. n. Fil. II, 241 f. Af samme Stamme er Verbet oldn. *hræra* røre.

Kluge (Etym. Wtb. d. deutsch. Spr.) har udledet *hræra*, tysk *rühren*, ags. *hrêran* af en Grundform, som i Got. vilde hede **hrôzjan*. At dette er rigtigt, godtgjøres af **hrorar**. Denne Form er vigtig derved, at **r** (som er opstaaet af urgerm. *z*) her forekommer i Indlyd. Dette er sjælden Tilfældet i Runeindskrifter, men forekommer dog ogsaa ellers, f. Ex. i *nura kupa* paa Stenene fra Helnæs og Flemløse, *kainulf* paa Kärnbo-Stenen.

Oldn. *hræra*, urnord. **hrorar**, ags. *hrôr hrêran*, urgerm. **hrôza- hrôzjan* er sandsynlig i Slægt med oldn. *hrönn*, ags. *hærn* „Flod og Ebbe“, urgerm. **hraznu*; fremdeles med oldn. *hrosti* „masket Malt“¹⁾. Disse germanske Ord synes at høre sammen med græsk *ἄρῳννυ* „blander“ af **ἄρῳννυ*²⁾. Vokalforholdet er det samme som i oldn. *róa*, *róðr* overfor oind. *aritra-m* og i oldn. *hróðr* overfor oind. *kari- akarísam*³⁾.

Adjectivet **hrorar** er i By-Indskriften uden nogen Forandring brugt som Mandsnavn. Denne Brug af Adjectiver som Mandsnavne er hos de forskellige germanske Folk sædvanlig. Mærk saaledes bl. a. følgende Navne i nordiske Sprog *Brattr*, *Djarfr*, *Gamall*, *Kvikr*, *Ljótr*, *Lodinn*, *Qndótr*, *Rauðr*, *Svartr*, *Tryggr*, *Úfeigr*, **Wakrar**, *Vreidr*; i Oldtysk: *Bald*, *Erpf* (som nord. *Jarpr*, *Erpr*), *Ótac*, *Snel*, *Suint*; i Ags. *Déor*, *Snel*, *Wæls* (= got. *Walis*). Jfr. Müllenhoff i Zeitschr. f. d. Alt. N. F. VI, 255; Söderberg „Om några nyfunna gotländska runinskrifter“ i Lunds Univ. Årsskrift Tom. XXIV.

hrorar, ags. og osaks. *hrôr* kan jeg ellers ikke sikkert paavise i Navne hos noget germansk Folk, hverken uforandret eller i Afledninger, hverken usammensat eller sammensat⁴⁾.

hrorer synes efter Sammenhængen, da Verbet i det følgende er en Entalsform, ikke at kunne betyde andet end „Søn af **hrorar**“. Da **hrorer** efter sin Form ikke kan være Genetiv, maa det være et Patronymikon. Dette synes at være dannet paa samme Maade som **haeruwulafir** paa Istaby-Stenen „Søn af *Haeruwulafir*“. Dette sidste har Lidén (hos Brate i Bezenb. Beitr. XI, 193) forklaret som opstaaet af **heruwulfinhoz*, Sideform til *-ingr* efter Verners Lov. Men

1) „mæske“ er: omrøre, blande Maltet i Brygning.

2) Jfr. O. A. Danielsson „Gramm. u. etym. Studien I“ S. 24 f.

3) Jfr. de Saussure „Système prim. des voyelles“ S. 245, 287 f.

4) Dog kan nævnes, at Kemble (The Saxons in England I, 471) af Stedsnavnet *Rorrington* i Salopshire slutter et Stammenavn *Hróringas*. Det af Goldast (Rer. Alemann. script. II a, 127) opførte Kvindenavn *Ruora* er usikkert. Hid hører vistnok ikke Stedsnavnet *Hrorlevessen* Wigand trad. Corb. 44 (9de Aarh.), der nu heder *Rolssen* („bei Steinheim, S. O. von Paderborn“). Førstemann formoder her *Hrotleves-* (*Hrot-* forekommer oftere ved Navne hos Wigand trad. Corb.).

mod denne skarpsindige Forklaring taler **hrorer** paa By-Stenen; thi da *a*-Stammernes Nominativ paa denne har Formen **-ar**, synes **hrorer** neppe at kunne være opstaaet af **hroxinhaz*. Ogsaa den Omstændighed, at vi paa By-Stenen vil finde **♪** som Tegn for langt *e*, taler mod denne Forklaring¹⁾.

Lyngby og Wimmer har i **haeruwulafir** seet en Nominativ af en Patronymikon-Stamme paa *-ia*. Denne Forklaring holder jeg nu for den rette, og ligeledes holder jeg **hrorer** for et Patronymikon i Nominativ af en Stamme paa *-ia*.

Jeg tror, at **hrorer** har kort *e* og er opstaaet af **hrōrēr*, jfr. got. Nominativer paa *-eis* af Stammer paa *-ia*²⁾. Overgangen til *e* forudsætter, at Vokalen er kort. Vi finder altsaa her en i Gotisk lang Vokal i en svagt betonet Endestavelse forkortet. En saadan Forkortning var endnu ikke indtraadt i den ældste Runestens-Periode, men er et af de mange Mærker, som vise, at vi her har en af de senere Indskrifter med den længere Rækkes Runer for os. Ensartet Forkortning viser sig i **runar** Istaby, af **runor**. Den Overgang fra *i* til *e* foran **r**, som foreligger i **hrorer**, gjenfinde vi f. Ex. i oldisl. *-er* (*hirder*) for *-ir*³⁾.

I historisk Oldnorsk har tostavelser Ord paa *-ir -er*, der er dannede ved samme Suffix som urnord. **hrorer** og got. *hairdeis*, første Stavelses Vokal omlydt (hvis den er modtagelig for Omlyd) ved Indfyldelse af anden Stavelses *i*. By-Stenen har **hrorer** med det ikke omlydte **o**. Men jeg skal i det følgende søge at gjøre det sandsynligt, at Omlyd her hørtes i Udtalen allerede paa By-Stenens Tid, uagtet den i Runeskriften ikke er betegnet.

I Urnordisk findes foruden Patronymika paa **-ir**, **-er**, som det synes, ogsaa Patronymika paa **-irar**. Hvilken Forskjel i Brug der har været mellem disse to forskjellige Afledningsendelser, lader sig neppe endnu bestemme.

I historisk nordisk Sprog kan jeg ikke paavise Patronymika, der er dannede som **hrorer**, **haeruwulafir**; heller ikke i andre germanske Sprog. Derimod er tilsvarende Patronymika brugelige i andre indoeuropæiske Sprog. Saaledes gallisk *Bimmos Litumāreos* „Bimmos Søn af Litumaros“; *Uritākos Eluskonios* „Uritakos Søn af Eluskonos“. Græsk hos Homer *Τελαμώνιος Αίας* „Aias Telamons Søn“, hos andre Digtere *Ζεὺς Κρόνιος*. Oldind. *Kauravyas* Patron. af *Kuru*, *Sahadēvas* af *Sahadēvas*. Ogsaa i flere andre indoeuropæiske Sprog; jfr. Deecke „Die Falisker“ S. 276 ff.

Naar Endelsen *-ir* er bleven til *ēr*, synes dette at forudsætte, at Endelsen *-är* (uagtet Betoningen her ikke var den samme som i hin Form) ligeledes er bleven forkortet. Jeg formoder derfor, at **a** i **eirilar** og **hrorar** af den Mand, som indrisede By-Indskriften, blev udtalt ikke som et fuldtonende kort *a*, men som et reduceret, minimalt *ä*. Dette støttes derved, at **-ar** paa Stenene fra Istaby og Stentofta er blevet til **-r**.

1) Derimod kan der være Spørgsmaal, om ikke *kilfiha* paa Skee-Stenen er en Afledningsform som den af Lidén antagne.

2) Jeg henfører ikke **hrorer** til den af Streitberg paaviste idgerm. Nominativform paa *-is* af Stammer paa *-io*.

3) Men i Udlyd er kort **u** beholdt i **alaibu** paa By-Stenen. Derimod er **ginu-** (d. e. *ginnu-*), som er bevaret paa Kragehul-Spydskaftet, allerede paa Stentofta-Stenen blevet til **gino-**.

Ved **HRORAR HRORER** „Hror Søn af Hror“ se vi, at Sønnen har samme Navn som Faderen. Ogsaa i den historiske Tid findes der Exempler paa dette hos de gamle Nordboer. Gustav Storm opstiller¹⁾ den Regel, at Faderen ikke blev opkaldt, uden naar Sønnen var født efter Faderens Død, men da blev han regelmæssig opkaldt. Paa dette sidste anfører Storm flere Exempler. Saaledes er baade *Bolli Bollason* (Laxd., Kålunds Udg., S. 216) og *Þorgrímr Þorgrímsson* (Gísla s. Súrss. S. 32) født efter sin Faders Død. Dog findes der ogsaa Exempler paa, at Faderen er bleven opkaldt i levende Live: *þeim sveini gaf Hallfredr nafn sitt, ok var hann kallaðr Hallfredr* Fms. II, 213 (dette sker, efter at Skalden Hallfred er bleven kristen). *Vésteinn Vésteinsson* (Gísla s. Súrss. S. 8 og 91) er ligeledes født i Faderens levende Live.

Jeg vender mig nu til Tolkningen af **eirilar**. Dette Ord forekommer i samme Form i Veblungsnes-Indskriften: **eirilar wiwila**. I en oprindeligere Form paa Varnum-Stenen i Forbindelsen: **harabanar [wi]t iah ek erilar runor waritu**. Paa Benstykket fra Lindholm Mose: **ek erilar sa wilagar hateka**. Paa Kragehul-Spydskafte: **ek erilar asugisalas muha haite**. Indskrifterne paa Bracteaterne Nr. 49 (Halland) og 49 b (Skaane) hos Steph. er forvanskede Kopier af en tabt Bracteateindskrift. Denne synes sikkert at have indeholdt **erilar fahido**, medens jeg forøvrigt ikke sikkert kan bestemme, hvorledes den har lydt. Mulig er ogsaa Indskrifterne paa Bracteaterne Nr. 43—45 b og Nr. 85—87 Steph. forvanskede Gjen- givelser af en Stump af samme Indskrift (**eelil af -e eril[ar]?**). Professor Löffler har i Brev til mig udtalt den samme Opfatning af Bracteateindskrifterne.

erilar er væsentlig samme Ord som oldn. *jarl* „Jarl“, i den heroiske Digtning „høiættet Kriger“, ags. *eorl*, osaks. *erl*, der bruges i Digtersproget med Betydning „Mand“, især „høiættet, fornem Mand“. Hertil hører det Folkenavn, som hos latinske Forfattere har Formene *Erüli* eller *Heruli*. Ligesaa er talrige Personnavne dannede af Stammen *erla-* eller indeholde denne som første Sammensætningsled²⁾.

Formen **erilar** er ikke opstaaet af **erlar*, men i hører her til Ordets gamle Stamme. Ligesom **erilar** forholder sig til *jarl*, saaledes forholder det fra Germansk (snarest Gotisk) laante finske *karilas* „en udlevet Gubbe“, osvensk *karilx* (Runverser Nr. 135) sig til onorsk *karl* (V. Thomsen „Den got. sprogkl. indfl. på den finske“ S. 121). Det synes mig muligt, at vi har en til *erila-* svarende Stamme i det østgotiske Navn paa Theoderiks Moder, hvilket skrives *Ereliuea* hos Jordanes, *Ereriliva* (efter *mater*, rettere *Eriliva*) hos Anon. Vales. c. 58, *Ereleuua* i Pavebreve³⁾. Dette kunde forstaaes saa, at det overført i Wulfilas Sprogform skulde lyde **Airilagiba*.

Af **erilar** er **eirilar** opstaaet. I **eirilar** opfatter jeg **ei** som kort *e* med et Efterslag af kort *i*; dette sidste er fremkaldt ved Indflydelse af *i* i følgende Stavelse; jfr. Burg Runeninschr. S. 134. **erilar** skulde i historisk nordisk Sprog lydret blive

¹⁾ Arkiv f. n. Filol. 9de Bind, 3dje Hefte.

²⁾ Paa Etelhem-Spænden læser jeg ikke **erla**, men **mrla**, se Excurs B.

³⁾ Se Wrede „Sprache der Ostgoten“ S. 60 f., hvor der gives en anden Forklaring.

til **irill*; **eirilar**, der ikke synes at være ældre end 7de Aarhundred, er en Mellemform, som danner Overgangen til fuldstændig Vokalassimilation.

Vokalen mellem *r* og *l* maa endnu have været bevaret i Nordisk i 9de Aarh., thi de irske Ulster-Annaler nævne ved Aar 847 Nordboen *Tomrair erell*, se Zimmer Keltische Beiträge III (i Zeitschr. f. deutsch. Alt. XXXV) S. 136 f.

At Ordformen i de ældste Runeindskrifter er **erilar**, ikke **irilar*, viser, at *ë* i aaben Stavelse ikke i Urnordisk blev omlydt ved Indflydelse af et følgende *i* til *i*; se herom min Udvikling i Arkiv VIII, S. 9 f.

Historisk nord. *jarl* (istedenfor **irill*) er en Analogidannelse efter Flertalsformerne *jarlar*, *jarla*, *jorlum*. Ags. *eorl* viser, som navnlig Burg (Runenschr. S. 38), Brate (Bezenb. Beitr. XI, S. 183—187) og Noreen (Urgermansk judlära S. 57) har fremhævet, at Stammeformen *erla-* allerede i Urgermansk fandtes ved Siden af *erila-*, da hin Form ikke kan være opstaaet af denne efter de Lydlove, som særlig gjælde for Ags. og Oldsaksisk.

Om *i* i **erilar** er indoeurop. *i* eller *e*, er usikkert (Burg S. 38). Ordet har været udtalt med Hovedtone paa første og med Bitone paa anden Stavelse¹⁾.

Paa By-Stenen synes **hrorar**, paa Grund af Tillægget **hrorer** „Søn af Hror“, at maatte være det egentlige Navn paa den Mand, som har gjort Mindesmærket; **eirilar** kan da her ikke være Mandsnavn.

Erulerne nævnes som en i Norden boende Stamme. Jordanes (Getica cap. 3) meddeler efter Fortælling af en nordisk Konge Roduulf, som (før 525) kom til Theoderik, at Danerne fordrev Erulerne fra det Land, hvori disse tidligere havde boet: *et Dani, ex ipsorum (Scandzae cultorum) stirpe progressi, *qui Herulos propriis sedibus expulerunt, inter omniae Scandiae nationes nomen sibi ob nimia proceritate affectant praecipuum*. Og Prokop (Bell. Get. 2, 15) fortæller, at en Del af Herulerne, som havde været ved Donau, i Aaret 512 bestemte sig til at drage tilbage til sit Hjem. De kom lykkelig forbi Danernes Stammer og fik derpaa Boliger hos Gauterne²⁾.

Man kunde herefter spørge, om ikke **eirilar hrorar** betyder „Eruleren Hror“. Men da vi finde **erilar eirilar** i Runeindskrifter fra Norge (Romsdalen og Sigdal), Sverige (Vermland og det forhen danske Skaane) samt Danmark (Fyn) og da Ordet „Jarl“ i historisk Tid har holdt sig som Appellativ, tror jeg snarere, at det ogsaa paa By-Stenen er Appellativ og at **eirilar hrorar** betyder „Jarlen (det vil sige Krigerhøvdingen) Hror“³⁾. Man vil kanske finde det paafaldende, at det Appellativ, som angiver Mandens Samfundsstilling, staar foran Mandens Navn. Men at den nævnte Ordstilling stemmer overens med gammel Sprogbrug, synes at godtgjøres ved ags. *eorl Ongenþio* Beowulf 2951. Jfr. ogsaa *buanti kuþr hulmkaetr* Runverser 101.

Sammenligningen med By-Indskriften taler for, at **eirilar wiwila** i Veblungsnes-

1) Anderledes om **erilar**, **eirilar** Falk i Arkiv III, 306.

2) Zeuss „Die Deutschen“ S. 481. Jfr. Müllenhoff Beowulf S. 30—32; R. Much i Sievers Beitr. XVII, 201 f.

3) Munch (Det norske Folks Historie I, 53 f.) mener, at Erulerne „var ikke oprindelig et Folk, men Skarer af Krigere“. Müllenhoff (Beowulf S. 31), som ikke nævner Munch, siger, at „die Heruler gar nicht ein einzelnes volk, sondern eine vereinigung, ein conglomerat mehrerer kleiner nordischer völker waren“.

Indskriften skal forstaaes som „Krigerhøvdingen Wiwila“. Derimod er **erilar** paa Varnum-Stenen sikkert Mandsnavn. Ligesaa forekommer *Jarl* i senere Tider ofte som svensk Navn.

Ligheden i Skrifttræk mellem Kragehul-Indskriften og Lindholm-Indskriften gjør det sandsynligt, at **erilar** i de to Indskrifter har samme Betydning og samme syntaktiske Stilling. Derfor tror jeg ikke med Noreen, at Genetiven **asugisalas** i Kragehul-Indskriften er styret af et Appellativ **erilar** „Aasgils Jarl“, men jeg forstaar **erilar** i begge Indskrifter som Navn.

Det efter **hrorer** følgende Ord **orte** er Præt. Indic. 3. Pers. sing. med Betydning „gjorde, forarbejdede“. Det er samme Ord som **wurte** paa Tjurkö-Bracteaten. Jfr. mine Bemærkninger til Indskriften fra Ödemotland i det følgende. Den tilsvarende Form for 1ste Person er **worahto** paa Tune-Stenen (S. 19). Om **wrta** paa Etelhem-Spænden se Excurs B. *orte, orti* er den i historisk Oldnorsk brugelige Form. Om Ordets Betydning se her foran S. 19.

Der er al Grund til at tro, at **orte** har været udtalt, som det skrives, med *o* i Fremlyden¹⁾. Vi finde altsaa her i en Indskrift med den længere Rækkes Runer, at *w* er faldt bort foran *o* i Fremlyd, medens Tune-Stenen har **worahto** med **w**.

I Sverige, hvor **w** foran **u** er bevaret i **wurte** paa Tjurkö-Bracteaten, er det tidligste Exempel paa Bortfald af *w* i Fremlyd (foran *u* eller *o*) **urti** paa Sölvesborg-Stenen (= **orte**), hvis Indskrift har **P w** ved Siden af Eiendommeligheder, som tilhøre den kortere Runerækkes Skrift. Wimmer henfører Sölvesborg-Indskriften til c. 750—775.

I Dansk er Consonanten **w** bevaret foran **o** i **owlfuþewar** Torsbjærg, d. e. **wolfuþewar** (S. 23). Men derimod skrives i Einhardi Annales (ed. Pertz, p. 62) ved Aar 811 som dansk Navn *Urm*. Altsaa synes paa denne Tid *w* at være svundet foran *u* og *o* i Fremlyd. Hermed kan det stemme overens, at Hammel-Indskriften, som Wimmer (Runenschr. S. 355 f.) henfører til c. 800, har *ulfs*, skjönt **wulfs* dengang kunde have været skrevet paa samme Maade. Hvor vi i Engelsk finde Laanord fra Dansk, hvis urnordiske Former havde *wu* eller *wo* i Fremlyd, forudsætter de engelske Former, at *w* var svundet i Dansk, dengang Ordene blev optagne i Engelsk²⁾.

Bortfald af intervocalisk *w* foran *o* og *u* behøver ikke at have været noget samtidig med Bortfald af *w* i Fremlyd. I Indlyd er **w** foran **u** eller **o** endnu bibeholdt i Indskrifterne fra Istaby, Stentofta, Gommor, ja ogsaa i den efter Wimmer med Sölvesborg-Indskriften samtidige Råfsal-Indskrift, hvis man tør læse **hariwulfs** (og ikke behøver at læse **hariþulfs**).

Jeg antager, at *w* foran *u* i Indlyd var svundet i Dansk, da Indskrifterne fra Helnæs, Flemløse, Voldtofte blev indridsede, men det lader sig ikke strængt

1) Der er ingen Grund til at forklare **orte** som **oorte** d. e. *worte*, efter **hoar** d. e. *hwar* paa Røk-Stenen.

2) F. Ex. de ags. Laanord *Oden, Odon* (= ægte ags. *Wóden*), *Ulf, Orm* og fl., se Kluge i Pauls Grundriss I, 788; Brate i Paul-Braunes Beitr. X, 78.

bevise af de i disse Indskrifter forekommende Ordformer *rhuulfx*, *ruulf*, *ruulfx*, fordi Runen **P** i denne Skrift ikke længer bruges og den derved tidligere betegnede Lyd udtrykkes ved **N**.

Efter hvad her er sammenstillet, hørtes *w* i Fremlyd foran *o* (og *u*) i norsk Udtale endnu i 6te Aarhundred, men ved Midten af 7de Aarhundred synes *w* foran *o* (og *u*) at være faldt bort. Zimmer (Kuhns Zeitschr. XXXII, 169—171 Anm.) meddeler, at Chronicon Scotorum til Aar 870 har: *Maelsechlainn . . . interfectus est dolo o Fulf dubgall* (af den danske Mand *Fulf*). Han slutter deraf, at Danerne endnu i 870 sagde *Wulf(x)*. Ligeledes forklarer Zimmer glirsk *folasa*, *folasai* som et Laanord fra nord. **wullhosa*, en ældre Form af *ullhosa*. Dette synes ikke vel at lade sig forlige med de foran af mig meddelte Oplysninger, der synes at vise, at *w* i alle nordiske Sprogarter var faldt bort foran *o* og *u* ved Aar 870. I Middeltirsk træder *f* ofte foran en Vokal i Fremlyden: *focus* „nær“ = oldir. *ocus*, *fuacht* „Kulde“ = oldir. *uacht*, for „sagde han“ = oldir. *or*. Er det ikke da muligt, at de nordiske Ordformer, som i Irsk gjengives ved *Fulf*, *folasa*, havde *u*, ikke *wu*, i Fremlyd? ¹⁾

orte By, *worahito* Tune med *or* staar i Modsætning til *wurte* Tjurkö. I urnordiske Indskrifter finde vi ellers ligeledes dels *ol or*, dels *ul ur*: 1) *owluþewar* Torsbjærg, d. e. *wolþuþewar*; *holtiaŕ* Guldhornet; *haþuwolafa* Stentofta; *hariwolafr* Stentofta; *haþuwolafa* Gommor; *horna* Guldhornet; *orb[a]?* (b usikkert) Vimose-Høvl; *borumr* Stentofta; jfr. i det følgende Myklebostad b. 2) *hariwulafa*, *haþuwulafa*, *haeruwulafir* Istaby; *kurne* Tjurkö. Sædvanlig opfatter man²⁾ Forholdet mellem *ul ur* paa den ene Side og *ol or* paa den anden saaledes, at *ul ur* er de oprindeligere Lyd, og at disse ved Indflydelse af *a* eller *o* i følgende Stavelse er blevne forandrede til *ol or*, medens *ul ur* ellers lydret holdt sig. Ved denne Opfatning maa *holtiaŕ* *wolþuþewar* forklares som Analogidannelser³⁾.

Men imod denne Opfatning tale følgende Grunde: 1) *ol or* findes netop i de ældste Indskrifter: Torsbjærg, Guldhornet, Vimose, Tune. Derimod er de Indskrifter, hvori *ul ur* forekommer, yngre; den ældste af dem er Indskriften paa Bracteaten fra Tjurkö, altsaa fra Mellemejernalderen. 2) At *wolþuþewar* skulde være en Analogidannelse for **wulþuþewar*, er meget lidet sandsynligt, da der er Grund til at antage, at Ordet *wolþu-* netop brugtes oftest som første Led i sammensatte Personnavne. I høitysk Form er jo dette Ord kun bevaret i denne Anvendelse. 3) De etymologisk tilsvarende Lyd i Latin er *ol* (hvoraf senere oftest *ul*), *or* (*tollo*, *cornu*).

Jeg antager derfor i Nordisk *ol or* for oprindeligere end *ul ur*. I de ældste Indskrifteres Sprog har *ol or* holdt sig uden Hensyn til følgende Stavelses Vokal: *wolþu-* Torsbjærg, *holtiaŕ* Guldhornet, *worahito* Tune. Senere gjorde efter min

1) Af Alliterationen *Vidarr* med *ulfs* Lok. 10, som har mange Sidestykker, tør man ikke slutte, at Digteren har udtalt *wulfs*. Jfr. Gering i Paul-Braunes Beitr. XIII, 202—209.

2) Saaledes Sievers Ags. Gr. ¹ § 45, Noreen bl. a. i Urgerm. judlära, kap. 2, § 3, 1. 2., Brugmann Grundriss I, § 51.

3) Jeg finder ikke fuld Grund til med Wimmer (Runenschr. S. 213, 219) at antage, at *u i wurte*, *-kurne*, *-wulafa* betegner Udtalens *o*.

Formodning følgende Lydregel sig gjældende: *ol or* gik over til *ul ur* foran *e, i, j*, som fulgte i anden Stavelse. Med denne Regel stemmer *kurne*, *wurte*, *wulafin* overens. Derimod antager jeg *wulafn*, *wulafa*, *wulfs* for Analogidannelser efter Dativ **wulafe*. Oldisl. *úlfr* i Modsætning til *gólfr*, *kólfr* synes at vise, at det forudgaaende *w* i dette Ord har været medvirkende ved Overgangen fra *o* til *u*. *wolafn*, *wolafa* stemmer overens med den antagne Lydregel. Derimod holder jeg *orte* paa By-Stenen for Analogidannelse efter Formen for 1ste Person, der heder *worahto* paa Tune-Stenen, *orta* i Oldislandsk. *borumr* har faaet sit *o* fra Gen. sg. og Gen. pl., hvor *o* efter den givne Regel lydret holdt sig.

Det *h*, som har holdt sig i *worahto* Tune, er, ligesom allerede i *wurte* Tjurkø, blevet trængt ud i *orte* By mellem to Consonanter. Det mangler ligeledes i Ordets historiske Form.

þat „dette“¹⁾, samme Form som i det historiske Sprog. Om Betydningen „dette“ se S. 80. Ordet forekommer ogsaa paa Björketorp-Stenen skrevet *þat*. Paa Bracteate Nr. 55 Steph. (Maglemose, Sjælland) skal maaske læses *þat*. Jfr. Gimsø-Indskriften i det følgende. Noreen (Altisl. u. anorw. gr. § 133 anm.) identificerer on. *þat* i Form ikke med got. *þata* (hvortil skulde svare on. **þot*), men med got. *þat* i *þat-ūh*, altsaa med oldind. *tad*. On. *hwat* maa da være Sætningsdublet til got. *hwa*.

At det følgende Ord skal læses *arina*, er nogenlunde sikkert, og det bekræftes ved Falchs og Haslefs Tegninger. Se i det foregaaende. Det følgende vil vise, at *arina* ikke kan være eller høre til den Dødes Navn. Efter Sammenhængen synes det at maatte være et Substantiv, hvortil *þat* hører, Object for *orte*. Altsaa maa *arina* betegne enten selve Gravstenen eller noget, som hører til Gravmindet.

arina neutr. er vistnok samme Ord som oldnorsk *arinn* masc. Dette betyder „Arne, Arnesten“, men ogsaa „Forhøining, Stillas“. Det bruges f. Ex. om en Forhøining af Træ i et Hus, paa hvilken der staar en prægtig Seng²⁾. Det heder i Glsvensk *ærin*, sjældn *arin* (nysv. *üril*) „Arne, Arnesten, Ildsted“. Som Laanord findes samme Ord i Finsk: *arina* „Arne“, men ogsaa „Klippe eller Grund i Havet“.

Dette Ord synes at være identisk med oht. *arin*, *aeirin* „altare“, pl. neutr. *arin*, *erin* (Graff Ahd. Sprachschatz I, 463). Hermed stemmer i Betydning fortræffelig overens lat. *āra* „Alter eller lignende Forhøing“ „ophøiet Mindesmærke af Sten“, hos Vergil „Klippe eller Banke i Havet“ (jfr. Betydningen af finn. *arina*). Men den ældre Form af lat. *ara* var *asa*; Ordet hed i Oskisk *āso*. Heri finder jeg

1) Stephens har som et Ord for sig udskilt *þætā* „dette“. Naar jeg undtager dette Ord og de to første Runer i den Række, som gaar paa tværs, adskiller min Tolkning af By-Indskriften sig fuldstændig fra den af Stephens fremsatte.

2) Vokalforlængelsen i den oldisl. Dativ *ārni* forklarer Falk (Arkiv III, 305) som bevirket ved den Vokal, der er bleven trængt ud mellem *r* og *n*. Ved Analogi blev den lange Vokal overført til andre Casusformer, saa at Ordet nu i de fleste norske Dialekter heder *āre*.

en Støtte for min Mening, at oldnorsk *arinn*, glsv. *ærin* „Arne“ hører sammen med *arina* paa By-Stenen og at *r* i *arinn* altsaa gjennem *z* er opstaaet af *z*¹⁾.

Samme Ord som on. *arinn* „Arne“, oht. *arin* „Alter“, er fremdeles, som det synes, oht. *erin* „pavimentum“, *airin* „pavimenta“, mht. *ern*, *eren* m. „Fussboden, Tenne“, neutr. „Erdboden, Grund“, nht. Dial. *ähren* m. „Hausflur“. Hermed har man sammenstillet lat. *arēa* „en fri, flad Plads, Tomt, Gaardsrum, Tærskoplads“. Dr. Torp sammenstiller med mht. *eren* litau. *aslà* „Stuegulv“²⁾. Ogsaa herved støttes den Mening, at *r* i denne Ordstamme er opstaaet af *s*³⁾.

I oldnorsk *arinn* er *a* vistnok indtraadt istedenfor *æ*, som glsv. *ærin* har bevaret. Denne Ændring er bleven foretagen ved Indflydelse af den Regel, at oldnorske tostavelser Ord paa *-inn*, fem. *-in* med kort første Stavelse aldrig har Vokalen kort *æ* uden foran *g* og *k* (hvor der almindelig vistnok udtaltes *e*); saaledes foruden Participia (*farinn* o. s. v.) Navne *Varinn*, *Scarinn*, *Svalinn*, *Dvalinn*, *Sparinsheidr*, ogsaa *alin*, hvor *a* overførtes fra Casusformer, i hvilke Synkope var indtraadt foran *n*.

At *a* i on. *arinn* ikke er til Hinder for at antage, at *r* her kan være opstaaet af *r*, *z*, synes ogsaa at fremgaa bl. a. af oldnorsk *variðr* „klædt, omviklet“ af **waziðar* **waziðaz*, *aldrnari* der synes at høre til ags. *ealdornearu*; maaské nyisl. *laradr* „træt“, der synes at være beslægtet med got. *lasiws* „svag“⁴⁾. Om Rune-risteren har udtalt *arina* med *ä* i første Stavelse som oldnorsk *arina* eller med *æ* som glsv. *ærin*, lader sig ikke af Vokalens Betegnelse ved *a* bestemme. Kjønnen skifter mellem Hankjøn og Intetkjøn; det urnordiske Ord var ligesom det oldhøityske Ord af Intetkjøn.

arina har samme Endelse som *staina* Tune, *hlaiwa* Bø, *horna* Guldhornet, og fl. Om Ordets Betydning skal jeg tale mere i det følgende.

Efter *arina* har Falchs og Haslefs Tegninger ut. Runerne for *u* og *t* kan endnu skjelnes, navnlig sikkert *t*. Men efter *u* er der et utydeligt Tegn, som synes at ligne Sidestaven af *β*. Da Sammenhængen her kræver „efter“, læser jeg her *ubt* eller *upt*.

Det lader sig neppe afgjøre, om Runeristeren har kjendt samme Tegn for *p* og for *b* eller to forskjellige Tegn, der isaafald var indbyrdes beslægtede og opstaaede ved Differensering af et og samme. Jfr. foran S. 55 om Runeformer for *p*.

1) Baade Fick og Kluge mener, at *r* i oldnorsk *arinn* er = idgerm. *r*.

2) Hvis lat. *ara* hører sammen med mht. *eren*, kan det paa Grund af dettes Betydning ikke godt høre til *ardeo*, *areo*, *assus* og oprindeligt have betegnet „Ildsted, Brændalter“.

3) Kluge (Etym. Wtb. d. deutsch. Spr.) forbinder oldnorsk *arinn*, mht. *eren* med oht. *ero* „Jord“, on. *jörfi* „Sandbanke, Jordvold“, gr. *ἔραζε* „til Jorden“, lat. *arvum* „Sædemark“. Men on. *arinn* „Arne, Arnsten“ kan paa Grund af sin Betydning ikke høre til lat. *arvum*, *arare*. Betydningen er ogsaa til Hinder for med Fick at forbinde on. *arinn* „Arne“ med lit. *oras* „som er udenfor“, oldind. *āra-* „fjærn“.

4) I finsk *arina* er *r* = oldnord. *r* af *z* ligesom i finsk *kaira* = oldnorsk *geiri*, finsk *napakaira* = oldnorsk *nafarr*.

Til Sammenligning med det her forekommende Tegn for **p** eller **b** kan mærkes, at den yngre Myklebostad-Indskrift, som det synes, har en **r**-Rune uden den rette Stav. Ligeledes har Gursten-Indskriften (Runverser 164), der hører til samme Type af den kortere Rækkes Skrift som Rök-Indskriften, en **r**-Rune uden den rette Stav.

For Udtalen kommer det ud paa ét, enten man læser **ubt** eller **upt**. Ordet forudsætter ialfald Udtalen *øpt*. I mange isl. Haandskrifter findes Ordet „efter“ skrevet med *pt* for *ft*. Den samme Lydovergang forekommer ogsaa i Norge. Saa er f. Ex. skrevet *eptir* i en Runeindskrift fra 1325 paa Rauland, Telemarken, og *epter* i et Brev fra Sigdal 1471 (Dipl. Norv. VIII Nr. 393) og i et Brev fra Eggedal 1483 (Dipl. Norv. XIII Nr. 149).

Med *bt* skrives Ordet for „efter“ ofte i Indskrifter med den kortere Rækkes Runer, dog ikke i de ældste; saaledes f. Ex. *abtir* i Upland Lilj. R.-U. 90, 115, 116; *abt* paa Gunderup-Stenen i Jylland. Ligeledes skrives „efter“ ofte med *u* i Indskrifter med den kortere Rækkes Runer, f. Ex. *uft* paa den større Søndervissing-Sten og Lilj. 1425, 1447, *uftir* paa Danevirke-Stenen. Den ældste af de Indskrifter med den kortere Rækkes Runer, som har „efter“ skrevet med *u*, er Kirkebø-Indskriften fra Færøerne (Wimmer S. 312), som visselig ikke kan være yngre end første Halvdel af 9de Aarhundred. Den har *uftir*. Ordet skrives i norske Diplomer fra Middelalderen *æptir*, *øftyr* og lign., jfr. Wadstein Månadsblad 1891 S. 77 f.

Udtaleformen *øpt*, *øft* er ved Indflydelse af den følgende Consonantforbindelse opstaaet af *æft*. Jeg formoder nu (i Modsætning til S. 13), at *æft* er opstaaet af en urnord. Form **afti*, førgerm. **aptei*, der har Locativs Endelse. Samme Endelse fandtes bl. a. i oldnorsk *fyr* (for *fur*) = oht. osaks. *furi*.

ubt eller **upt** (hvori dog, som jeg foran har nævnt, **p** eller **b** ikke er læst paa Stenen med fuld Sikkerhed) synes at være det ældste hidtil fra nogen Runeindskrift kjendte Exempel paa *i*-Omlyd af *a*. Dernæst finde vi et Exempel i **gestumr** paa Stentofta-Stenen. Ligesaa synes **ubt** at være det første Exempel fra en Runeindskrift paa Synkope af urnord. *i* efter lang Stavelse. **gestumr** forudsætter **gestr* af *gastir*. Jeg tror dog at kunne godtgjøre, at *i*-Omlyd i første Stavelse er indtraadt i Norsk længe før By-Indskriftens Tid.

Den gotiske Historieskriver Jordanes har udgivet sine *Getica* i Aaret 551. I dette Skrift giver han efter Cassiodorius (som sandsynlig skrev mellem 526 og 533) i geographisk Rækkefølge en Oversigt over de vigtigste Folkestammer paa den skandinaviske Halvø¹⁾. Den oprindelige Hjemmelsmand for disse Meddelelser er uden Tvivl den nordiske Konge Roduulf, om hvem Jordanes sammesteds (Get. cap. 3) fortæller, at han „for ikke mange Aar siden“ var kommen til Goternes Konge Theoderik. Ialfald tør man henføre de af Jordanes meddelte Oplysninger om Norden til c. 500²⁾.

¹⁾ Denne Oversigt er navnlig bleven oplyst af Müllenhoff i „Deutsche Altertumskunde“ II, 61—67 og i Anmærkninger til Mommsens Udgave.

²⁾ Mommsen (Jordanes Romana et Getica p. 154) mener, at Roduulf er identisk med en af Prokop omtalt erulisk Konge og at han har besøgt Theoderik i Moesien før 489. Müllenhoff opfatter Jordanes's Ord saa, at Roduulf har været Konge over Trønderne. Men her-

Hos Jordanes finde vi en Navneform, som viser, at *a* i kort første Stavelse af en tostavelles Ordform paa den Tid ikke var omlydt af et følgende *i*: *grannii* (Varr. *granni*, *granii*) d. e. historisk *Grenir* = *Grœnir*, jfr. *Grenland*, *Grenmarr*, *grenskr*. Foran *arochi*, d. e. *Arothi Hørðar*, staar hos Jordanes *eunixi taetel rugi* (Varr. *eunixi aetel rugi*, *eunixi gethel rugi*, *ae unixet ethelrugi*). Dette bør vistnok læses: *Eunis et Ethelrugi* (eller *Aethelrugi*). Jeg skylder Prof. Gustav Storm Forklaringen af *Eunix* som historisk oldnorsk *Eynir* „Oboere“, her med Betydning af *Hólmyrgir*. *euniset* er blevet til *eunixet*, fordi man i Latin skrev *nixi* = *nisi* og fordi lat. *x* dengang udtaltes som *s*, saa at man f. Ex. skrev *milex* for *miles*. *Eunis* indeholder den got. Endelse Nom. pl. *-eis* ligesom *Ansis* Jordan. Cap. 13.

Oldnorsk *Eynir* er opstaaet af **aujiniz*. Formen *Eunis* viser, at *i*-Omlyd og Synkope af anden Stavelses *i* allerede ved Aar 500 var indtraadt i Norsk.

Forklaringen af *Eunis* om Holmryger viser, at *Ethelrugi* betyder *Adalrygir* Fastlandsryger eller de Ryger, som danne Folkets Hovedstok, uagtet Müllenhoff (D. Alt. II, 66) med sin sædvanlige hovmodige Udtryksmaade afviser dette. Formelt vilde *Ethelrugi* i historisk nordisk Form lyde **Eðilrygir*, **Aðilrygir*. I det første Led søger jeg et til ags. *ædele*, osaks. *edili*, oht. *edili* svarende Adjectiv, hvoraf det oldisl. Subst. *adili*, Hovedmand i en Retssag, er afledet. At *Ethelrugi* viser *i*-Omlyd af *a* i kort Stavelse i Modsætning til *Grannii* eller *Granii*, forklarer jeg deraf, at Hovedtonen i det sammensatte Ord laa paa andet Led **-rugiz*, saa at første Led var svagt betonet.

Af hvad jeg her har udviklet følger, at *i*-Omlyden i nordisk Sprog havde gjort sig gjældende længe, førend den i Runeskriften blev betegnet.

Om *i*-Omlyden af urgerm. *eu* i Urnordisk henviser jeg til *iupingar* Reistad.

Det efter *upt* følgende Ord synes efter Sporene paa Stenen at maatte læses *alaiu** eller *alai**u, saa at sidste Rune er en Binderune, som bestaar af *u* til venstre og en utydelig Rune til høire.

At vi her har en Binderune, hvis venstre Del er *u*, finder jeg bestyrket ved den yngre Myklebostad-Indskrift, der efter min Formodning er omtrent fra samme Tid som By-Indskriften. I dens tredje Ord læser jeg Binderunen *uþ* skreven saaledes, at en meget smal *u*-Rune, hvis Sidestav vender til venstre, har Hovedstav tilfælles med *þ*, og saa at Sidestaven paa *u*-Runen gaar ud fra Hovedstaven et godt Stykke nedenfor dennes Top. Jeg finder en Analogi ogsaa i Varnum-Indskriften. Denne hører, om end ældre end By-Indskriften, ogsaa til de yngre Indskrifter med den længere Rækkes Runer og har enkelte Runeformer, som særlig ligne By-Stenens. Paa Varnum-Stenen er *ah* skrevet som Binderune, saa at *a* vender sine Kviste mod venstre, uagtet dennes Kviste i Indskriften ellers er vendte mod høire. Mærk ogsaa de omvendte Runer paa Gimsø-Stenen; se i det følgende.

imod taler den Omstændighed, at Jordanes meddeler mest om det sydøstlige Norge og kun giver to Navne fra det nordlige Norge.

Af sproglige Grunde læser jeg *alaiu* (ikke *alaiu**). Dette vilde jeg af sproglige Grunde helst udfylde til *alaibu*; men af *b*-Runen kan jeg her intet sikkert Spor se. Derimod er der oppe til høire for den rette Stav, hvor der er skallet af, to Skraastreger, som af Form ligne Kvistene paa *f*-Runen. Man kunde derfor være fristet til at læse *alaifu*. Men efter disse Stregers Udseende er jeg mere tilbøielig til at antage dem for tilfældige Afskallinger. Jeg holder derfor fast ved Læsningen *alaiu*, men kan efter Sporene paa Stenen slet ikke bestemme, om her har været skrevet *alaibu* eller *alaifu* eller om sidste Rune har været Binderune af en anden Rune end *b* eller *f* med *u*. Det er ene og alene af sproglige Grunde, at jeg i det følgende udfylder Ordet til *alaibu*.

alaibu holder jeg for Accus. af det Kvindenavn, som i historisk Oldnorsk heder *Álof* eller *Ólof*. Ved denne Opfatning af Ordet vil jeg holde fast, selv om *b* i Ordet skulde være tilføiet med urette. Dette Kvindenavn bruges endnu i Norge; i Raabygdelaget *Olov*, ved Mandal *Olo* og *Olu*; det søndenfjælds meget brugelige *Olöu*¹⁾ er vistnok ikke forskjelligt. I norske Brevskaber fra Middelalderen skrives Navnet *Olof*. Det brugtes dengang næsten ikke i det Bergenske, men af og til i det Trondhjemske og i Ryfylke. Derhos var det et af de sædvanligste Navne paa Østlandet. Det findes bl. a. i Breve fra Valdres, Ringerike, Eker, Modum, Sandsvær. En anden i islandske Sagaer forekommende Form af Navnet er *Álof* Gen. *Álofar*. Man finder en og samme Kvinde kaldt i forskjellige Haandskrifter i Accus. *Álofu*, *Ólofu*, *Ólaufu*, i Gen. *Álofar*, *Ólofar* (Ísl. ss. I, 314). Kvindenavnet *Álof*, *Álof*, *Ólof* svarer til Mandsnavnet *Áleifr*, *Óleifr*, *Óláfr*, *Ólafr*. Hint forudsætter en urnord Form **Anlaibu*.

Det paa By-Stenen skrevne Kvindenavn giver os indirecte det ældste nu kjendte Vidnesbyrd om Brugen af Mandsnavnet *Olav*, der i senere Tid blev sædvanligere i Norge end noget andet Mandsnavn.

Da det nordiske Navn *Áleifr* i Angelsaksisk gjengives ved *Anláf*, *Onláf*, i Irsk ved *Amlaib* (*Amhlaibh*), maa vi antage, at det første *a* i *alaibu* paa By-Stenen har været udtalt nasalt. Næselyden er her i Runeskriften ikke betegnet, ligesaa lidet som i *asugisalas* paa Kragehul-Spydskaftet. I *alaibu* har det oprindelige *ai*, der i *Ólof*, *Ólofo* er forandret, holdt sig. Endelsen *u* i *alaibu* holder jeg ikke for etymologisk identisk med Endelsen *-u* i den historiske Accusativform *Álofo* Ísl. ss. I, 314, oldsvensk *ulafu* Dybeck oct. Nr. 4, thi denne synes at være laant fra *n*-Stammerne og maatte paa By-Indskriftens Tid have bevaret sit *n*. Jeg tror derimod, at Endelsen *-u* i *alaibu* er den regelrette urnord. Endelse for *ō*-Stammernes Accus. og Nomin., jfr. f. Ex. *minu* og *liubu* Opedal.

Hvis der paa Stenen havde været skrevet *alaifu* med *f*, vilde dette være meget paafaldende. Man venter her *alaibu* med *b* som Tegn for den tonende Spirant *ð*. Jfr. f. Ex. *halaiban* Tune, *liubu* Opedal. Saaledes skrives endnu paa Rök-Stenen med den kortere Rækkes Runer *ualraubaæ*. Først i senere Indskrifter med den kortere Rækkes Runer er *f* den faste Betegnelse for den tilsvarende Lyd i det historiske Sprogs Ordformer.

¹⁾ I. Aasen har opfattet dette som *Olaug*.

Skrivemaaden **alaifu**, hvis saa var skrevet paa By-Stenen, maatte nærmest sammenstilles med *rifunþr* (*þ* usikker) paa Amulet-Stenen fra Valby ved Kjøbenhavn hvis denne, som jeg formoder, har en Overgangsindskrift fra c. 750 og hvis *rifunþr* hører til oldnorsk *rif*. Se i det følgende under Excurs A.

Hvis *f* var brugt som Tegn for den tonende Spirant *ð* paa By-Stenen og paa Amulet-Stenen fra Valby, maatte dette være fremkaldt derved, at *ð* skiftede med *f* i mange Ords Bøining; f. Ex. i Ental **gaf**, i Flertal **gābun*. Man kunde derved ogsaa minde om Brugen af *þ* som Tegn for den tonende Spirant *ð*, der allerede forekommer i **waþ[i]** paa Sølvesborg-Stenen.

De to sidste Runer, der er skrevne langs efter, er paa Haslefs Tegning **𐌆 𐌱**, altsaa **dr**. Den anden af disse Runer lader sig endnu nogenlunde sikkert læse, og af den første kan nogle Spor endnu skimtes; se foran. Da nu Haslef sandsynlig ikke kjendte de ældre Runer andenstedsfra nærmere, men var en dygtig Tegner, maa hans Læsning som **𐌆 𐌱** staa til Troende.

dr opfatter jeg som graphisk Forkortning af Ordet for „Datter“, snarest af Accus. **dohtur*, af hvilket Ord Nom. Fl. **dohtur** forekommer paa Tune-Stenen.

dr er, hvis det betegner *dohtur*, yngre Form for **dohtur*. Den er da saaledes at forklare. Fra den sædvanlige Bøining, hvor **-r** var Casusmærke for Nom. Ental, blev dette **-r** ved Analogi overført til Nom. Ental af Ordene „Fader, Moder, Datter, Broder, Søster“, som tidligere i Nom. Ent. havde havt Endelsen **-r**; jfr. urnord. *swestar* Opedal, got. *fadar, broþar, dauhtar*. Former af Nom. Ent. paa **-r** af de nævnte Ord forekommer i gamle Indskrifter med den kortere Rækkes Runer; f. Ex. *fapir* Rök og Strö, *tutir* Björkö og Skjærn, *sustir* Tryggevælde, *brupir* Runverser 112 og Dybeck i Skaane. Fra Nominativ blev igjen **-r** istedenfor **-r** ved Analogi overført til Accus. Ent. Saaledes *fapur* Lilj. R.-U. 289; Lilj. 1069 (Steph. Some Run. Stones S. 12); *totur* Dyb. fol. 128 (Lilj. 69); *broþur* Lilj. 266 (Dyb. Runa 1873 S. 90); Lilj. 988¹). Med baade *r* og *r* Accus. *fapur* Dyb. fol. II, 165; *fapur*, *brupur* Dyb. fol. II, 170.

Disse Accusativformer paa **-r** og **-rr** er dog meget sjældne og sene. Jeg kan ikke paavise dem før i 11te Aarh. I de ældste Indskrifter med den kortere Rækkes Runer er **-r** i Nom., men **-r** i Acc. fast. Det er derfor meget paafaldende allerede paa By-Stenen, i en Indskrift med den længere Rækkes Runer at finde i Accus. **dr**, d. e. **dohtur*. Men da der her ikke er Tale om en Lydlov, men om en Analogidannelse, kan denne tænkes at have gjort sig gjældende til meget forskjellige Tider paa de forskjellige Steder.

dohtur* kunde skrives forkortet som **dr, fordi Ordet for „Datter“ forekom i Runeindskrifter saa ofte, at det let maatte kunne forstaaes af Sammenhængen, om det end var skrevet forkortet. Man synes ogsaa let at kunne gjætte sig til,

¹) Men Dyb. fol. 83 har *fapur* for *fapur* Lilj. 713 og Dyb. fol. II, 241 har *m*þur* for *mofur* Lilj. 636.

hvorfor Runeristeren her har skrevet Ordet forkortet. Han har paa Forhaand vistnok bestemt, at hele Indskriftens første Sætning, hvis sidste Ord „Datter“ er, skulde faa Plads ved Smalsidens Langkant. Men da han ikke beregnede Rummet noie, fik han ved Langkantens Ende for knapt Rum til *dohtur og skrev dette Ord derfor forkortet **dr**. Ogsaa ellers forekommer graphisk Forkortning af Slægtskabsord. Dyb. fol. 261 har *bru* for *brufur*; Dyb. fol. 7 har blandt andre Forkortninger *mþr* for *mufur*; Runverser 117 *rþr* for *brufur*; den danske Bække-Sten *mþu* for *mufur*; den danske Haning-Sten *mor* for *mofur*. I den sene Indskrift fra Brattahlíð i Grønland synes *d* at betegne *dóttir*.

Ved det Nomen (oftest Slægtskabsord), som angiver den Dødes Forhold til den Person, der har sat Mindesmærket eller skrevet Indskriften, staar i Runeindskrifter ofttest et Eiendomspronomen (af 3dje eller 1ste Person, eftersom Verbet staar i 3dje eller 1ste Person); saaledes allerede **magu minino** Strand, **sunu sin** Sølvesborg. Men Eiendomspronomenet mangler ofte. Saaledes ved **witadahalaiban** Tune, ved **boruma**, **gestuma** og **magiu** Stentofta. Af Indskrifter med den kortere Rækkes Runer, i hvilke Eiendomspronomenet ved det her omhandlede Forhold mangler, kan eksempelvis nævnes Lilj. R.-U. 156, 173, 190, 229, 251, 306, 417, 855, 859, 989, 999, o. s. v.; de norske Indskrifter fra Gjærde og Grindem.

Præpositionen **upt** „efter“ er paa By-Stenen forbundet med Accus., ikke som **after** Tune med Dativ. Constructionen af „efter“ med Accus., der i det historiske Sprog er den regelrette, findes ogsaa allerede paa Istaby-Stenen, hvor Formen **afatr** er brugt.

Mindre sandsynligt forekommer det mig, at **dr** skal betegne Nominativformen *dohter, som da maatte repræsentere Sætningen „hun var hans Datter“¹⁾.

Med **dr** er den Del af Indskriften, som er skreven langs efter Smalsiden, afsluttet. De følgende Runer er, som før sagt, skrevne mellem to Rammestreger langs Smalsidens Tværkant. Disse Runer er **rmþǫ** d. e. **rmþE**. Om Runen **þ** henviser jeg til Excurs A.

rmþE, som danner udtalelige Bogstavforbindelser, hører vistnok ikke med til foregaaende Sætning og er sandsynlig, som Stephens har formodet, Begyndelsesbogstaver af Ord, som ikke er skrevne helt ud. Disse Runer skal sandsynlig, som ogsaa Stephens mener, angive, hvem der har indridset Indskriften. De Ord, som kun er antydede ved sin Begyndelsesrune, lade sig vistnok ikke med fuld Sikkerhed udfylde, men hvis vi her, som jeg formoder, har en i hin Tids Rune-skrift jævnlig brugt Formel, synes vi dog med Sandsynlighed at kunne udfylde Ordene. **r** betegner vistnok **r(unor)**, neppe **r(unar)**²⁾. Hvilken af disse to Ordformer der har tilhørt Runeristerens Sprog, lader sig ikke med Sikkerhed sige, da

¹⁾ I Indskrifter med den kortere Rækkes Runer er ikke sjælden sat Nominativ istedenfor Apposition i Accus. F. Ex. *kuþrun raisti stain at lifin uax nafi suais* Runverser 69; *raispu stain pansí aft fraþa franti sin* paa Tirsted-Stenen (Runverser S. 62); jfr. Lilj. R.-U. 224 o. s. v.

²⁾ Stephens udfylder **r** til **r(unos)**.

ingen tilsvarende Ordform forekommer i Indskriften. Denne er en af de senere Indskrifter med den længere Rækkes Runer, og medens Varnum-Indskriften har **runor**, bruger Istaby-Indskriften Formen **runar**. Dog antager jeg for By-Indskriften helst **r(unor)**, da *ä* foran *r* her i Skrift er bevaret i Nominativformer paa **-ar**.

I **m** formoder jeg med Stephens Begyndelsesrunen af en Ordform, som har betydet „mærkede“. Men Ordformen kan ikke under denne Forudsætning med Sikkerhed udfyldes. Muligt er i 3dje Person **m(arkide)** og **m(arkode)**, neppe **m(arkade)**¹⁾; mindre sandsynlig er en Form i 1ste Person. Ordet „mærkede“ forekommer meget ofte i Indskrifter med den kortere Rækkes Runer.

þ udfylder jeg til **þ(ar)** „disse“; jfr. **þar** Einang. Med Ordstillingen **r(unor) m(arkide) þ(ar)** jfr. i Vers *þana ristu stin* Runverser 167, *lit þina rita stain* Runverser 77. I oldisl. Prosa: *þó at þungi væri á borinn mikill; vidrtaka varð engi* (Lund Ordföjn. S. 457); *mun mönnum þat mörgum þykkja eigi undarligt* Ól. s. helga Chria 53 S. 189; *allir menn sváfu aðrir* Nornag. þ. Kap. 1 i S; *sú er ok sagan, at ...* Fms. VI, 355.

Hvis jeg med rette forstaar **rmþ** som „disse Runer mærkede“, saa maa Indskriftens sidste Rune **þ**, som jeg transscriberer ved **ε** eller **ι**, nødvendig antyde Runeristerens Navn i Nominativ. Men (vil man maaske indvende) da flere Navne begyndte med samme Rune, kunde et Navn ikke (naar man ei vilde udsætte sig for Misforstaaelse) alene antydes ved den Rune, hvormed Navnet begynder. Det var dog muligt med tilstrækkelig Tydelighed at betegne et Personnavn ved en eneste Rune. Baade hos Nordboer og hos Angelsakser kan nemlig en Rune betegne det Ord, som er Runens Navn eller som i Lyd er overensstemmende med Runens Navn. Saaledes kan i islandske Haandskrifter **Υ** betegne *maðr*. Hvis nu et Runenavn i Lyd stemmer overens med et Personnavn, saa maa Runen ved Anvendelse af forkortet Skrivemaade kunne betegne dette Personnavn. Runen **þ** heder paa Angelsaks. *ih* eller *éoh*. Jeg formoder, at dette Navn i Urnordisk har lydt *ehar* eller *ihar*, skrevet **þhar**, d. e. Barlind; jfr. Excurs A. At **ehar** ogsaa brugtes som Mandsnavn, slutter jeg af Indskriften paa Aasum-Bracteaten (Stephens Nr. 96), som jeg læser: **ehe** (eller **ihe**) **akar** **fah** (eller **fahi**, d. e. *fahido*) „For Eh skrev jeg Ak“²⁾. Jeg tror derfor, at **þ** paa By-Stenen betegner Runeristerens Navn **ehar**. Forstaaelsen af **þ** her maatte i gammel Tid lettes derved, at vistnok kun meget faa Ord fast skreves med **þ** som første Rune.

Efter den foreslaaede Udfyldning af **rmþε** til **r(unor) m(arkide) þ(ar) ehar** begynder denne Sætning med Objectet, hvorefter Verbet følger, medens Subjectet kommer sidst. Denne Ordstilling findes ogsaa i den historiske Tids Sprog. I Vers:

sansi karþi
sunx kut[a]q karilx

Runverser 135 (Ingelstad, Östergötl., fra c. 850—900). I oldisl. Prosa: *mikil tíðindi kanntu at segja; mörg undr gerði Eysteinn* (Lund Ordf. S. 452). I norske prosaiske Runeindskrifter med den kortere Rækkes Runer: *stein þænnna gærðe botolfr stein-*

1) Stephens: **m(arcaþo)**.

2) Denne Læsning af første Ord er offentliggjort i Noreens Altisl. u. anorw. Gramm. ² S. 267 efter mundtlig Meddelelse af S. Bugge.

meistaræ (Skjeberg Kirke, Smaalenene). *þesar* (læs: þesar?) *hurþir gerþe þorþr a stafi* (Ring i Ringsaker Kirke, Hedemarkens Amt). Navnlig er Ordstillingen ved **r(unor)** **m(arkide)** **þ(ar)** **ehar** ganske den samme som ved Lilj. R.-U. 895 (Södermanl.): *kuml kiarþi þatsi kitil slakr*, hvilke Ord er skrevne i en Række for sig.

De Runer paa By-Stenen, som angive, hvem der har indridset Runerne, er med Vilje skrevne i en Række for sig, thi Runeristeren har, som foran oplyst, for ikke at lade den forudgaaende Sætning udstrække sig til Tværlinjen, skrevet hin Sætnings sidste Ord forkortet. Der findes paa Mindestene mange Exempler paa, at Angivelsen af, hvem der har ridset Runerne, er skreven i en Linje for sig.

Ordene „disse Runer mærkede“ er ikke skrevne fuldt ud, men blot angivne ved Begyndelsesrunerne, og Runeristerens Navn **ehar** er til Slutning blot angivet ved Runen **ʝ**. Hermed kan sammenlignes, at Dybeck fol. Nr. 155 ender med: *suin rþþt*, der vel betegner *suin riþ þita*; jfr. *riþ runar ubir* Dyb. fol. 271, *ihulfastr riþ* Dyb. fol. 174. Paa forskjellige Maader finde vi i andre Indskrifter Sætningen „disse Runer skrev N. N.“ skreven saaledes, at den er vanskelig at læse. Paa Rotbrunna-Stenen i Upland (Bautil 646) har Runeristeren **airikr** skrevet sit Navn med *is*-Runer. I en Indskrift i Maeshowe paa Orknøerne (Steph. Run. Mon. II, 237) har Runeristeren skrevet sit Navn *ærlikr* (d. e. *Erlingr*) med Kvistruner, ligesaa i en anden Indskrift (Steph. II, 138) sammesteds Ordene *þisar runar* med Kvistruner. Paa Rök-Stenen er Angivelsen af Runeristerens Virksomhed skreven paa en saa indviklet Maade, at disse Ord hidtil ikke er læste med Sikkerhed; jeg har formodet: *viari (h)iau uii uis runimgþr*. Jfr. her foran S. 67.

Herefter gjengiver jeg By-Indskriften, som jeg læser den i dens Helhed Runer, som ikke er tydelige, er i denne Gjengivelse underprikkede. To aldeles usikre Runer er sat i skarpe Klammer. Binderuner er betegnede ved en forbindende Halvkreds over.

MIRIRFFYHRXZYFYH[~]RYMYXR[~]TMBFF[~]FFY|[~]FFN[3]FF[~]FF|[~]B[~]H[~]MA
RM[~]ʝ

Afdelt i Ord:

airilar hrorar hr[~]orer orte þat arina u|p|t alai|b|u dr (d. e. dohtur)

rm[~]ʝ (d. e. runor markide þar ehar).

Jeg oversætter:

„Krigerhøvdingen Hror Hrors Søn gjorde denne Stenplade efter Aaleiv Datter (sin).

Disse Runer mærkede Eh“.

Indskriften synes at være affattet i Prosa. Derfor taler for det første den Omstændighed, at intet af dens Udtryk (saavidt vi med vort ufuldstændige Kjendskab til den Tids Sprog kan dømme) afviger fra det jævne prosaiske. For det andet kan herfor anføres følgende. Hvis det var Vers, maatte vi dele:

eirilar Hrokar

Hrokar orte

þat axina upt

Alaibu dohtur.

Men det strider mod senere Tidens Sprogbrug, at den korte Form *upt* bruges betonet (hvilket den her maatte være) i Slutningen af Verslinjen.

Som eiendommeligt for Skriften paa By-Stenen fremhæver jeg, at den mangler Fasthed og Ensartethed. En og samme Rune har ikke overalt, hvor den forekommer i Indskriften, væsentlig samme Form, men kan skifte i væsentlig forskellige Former. Dette tyder paa, at den ældste Runerækkes Skrift paa den Tid, da By-Indskriften blev indridset, var i en „Nedgangens og Forfaldets Tid.“ Jeg forklarer dog ikke den nævnte Eiendommelighed af Runeristerens Ubehjælpssomhed men deraf, at han med Vilje har efterlignet indbyrdes forskellige — ældre og yngre — Skriftformer, som han kjendte.

Som Rune 18 har e-Runen sin sædvanlige gamle Form, saa at Tværstregerne mellem de to Stave danner en Vinkel. Dette er ogsaa Tilfældet ved e som R. 23, der dog, som foran forklaret, er skrevet meget forskjellig fra R. 18. Men ved e som R. 1 gaar den ene Tværstreg fra venstre Stavs Top helt ned til høire Stav. Dette er en senere Form af e-Runen. Den findes ogsaa som første Rune i Veblungsnes-Indskriften og mærkelig nok i samme Ord som første Rune paa By-Stenen: *eirilar*¹⁾. Dette Ord er i begge Indskrifter forøvrigt skrevet med de samme Runeformer og fra venstre i en horizontal Række uden at være adskilt fra det følgende Ord. Man kunde her være fristet til at spørge, om den Mand, som har indridset By-Indskriften, skulde have seet Veblungsnes-Indskriften. Lignende senere Former af e-Runen med Forlængelse af den ene Tværstreg forekommer andendsteds. Ved Runen for e i den yngre Torvik-Indskrift fortsættes den Tværstreg, som gaar ud fra høire Stavs Top, helt til den berører venstre Stav langt ovenfor dennes Midte. I den Del af Rök-Indskriften, som er skreven med den længere Rækkes Runer, fortsættes ved e-Runen den Tværstreg, som skraaner ned fra høire Stavs Top, lige til den berører venstre Stavs Basis²⁾. *Ƿ* paa Etelhem-Spænden læser jeg som *m*, ikke som *e*; se Excurs B.

Spiren til de her omtalte Former af e-Runen viser sig i Indskriften paa Kragehul-Spydskaftet, hvor enten den fra høire eller den fra venstre gaaende Skraastreg paa e-Runen eller begge er forlænget lidt nedenfor de to Skraastregers Skjæringspunkt. I den engelske Runeindskrift fra Coquet Island i Northumberland

1) At man ikke, som jeg mundtlig har hørt foreslaa, kan læse *ekirilar* (med Binderune for *ek*), fremgaar, bortset fra andet, af Verbet *orte* paa By-Stenen. At Runen ikke betyder *m*, som Stephens antager og Burg S. 134 formoder, godtgjøres ved mine Oplysninger om Runeformen og om det Ord, hvori den forekommer. En Navneform **mirilar* vilde heller ikke med Rimelighed lade sig forklare.

2) En Rune af Form væsentlig som Rök-Stenens e findes paa Bracteaten Nr. 17 hos Stephens, men dens Betydning lader sig der ikke bestemme. Denne Bracteate har ogsaa en Runeform, der væsentlig er den samme som den sædvanlige e-Rune.

(Stephens Run. Mon. I, 480) læser jeg ikke med Stephens *siuilfur*, men *sielfur*. Her er ved *e*-Runen den Skraastreg, som gaar fra venstre Stavs Top, fortsat et Stykke efter de to Skraastregers Skjæringspunkt, men ikke helt til høire Stav¹⁾.

Heller ikke *t*-Runen har paa By-Stenen overalt samme Form. Ved Rune 22 gaa *t*-Runens Kviste ud fra den rette Stav lige ved dennes Top; derimod ved R. 26 fra Staven langt nedenfor Toppen. Ligesaa, som det synes, ved Rune 34. Ogsaa i andre Indskrifter med den længere Rækkes Runer, dog ikke i de ældste, gaa *t*-Runens Kviste ud fra den rette Stav langt nedenfor dennes Top. Saaledes paa Bracteate Nr. 55 Steph. (Maglelose, Sjælland), hvor jeg er tilbøielig til at læse *þat*. Fremdeles paa Bracteate Nr. 79 Steph. (Næsbyerg, Jylland) og Nr. 34 Steph. (fra Skaane). Jfr. Bracteate Nr. 53. I den ikke nordiske Freilaubersheim-Indskrift (Henning Nr. 6) gaa *t*-Runens Kviste ud fra den rette Stav kun lidet nedenfor dennes Top. Lignende kan man finde i nordiske Indskrifter med den kortere Rækkes Runer, f. Ex. paa Skee-Stenen fra Baahus-Len.

r-Runen er paa By-Stenen som Nr. 21 ganske anderledes formet end de 4 andre Gange, den i Indskriften forekommer.

Ved *a*-Runen paa By-Stenen gaar øverste Kvist oftest ud fra den rette Stavs Top (saaledes ved Rune 6), men undertiden fra Staven lidt nedenfor Toppen; saaledes ved R. 31. Denne sidste Form er yngre og forekommer ogsaa ellers.

Runen *r* har 6 Gange Formen *Y* med Kvistene opad, gjerne saa at de er meget lange. Men som R. 41 er Runen skreven *Λ* med Kvistene nedad. At denne sidste Form her er valgt, har maaské sin Grund deri, at den øvre Rammestreg for Tværrækken af Runerne her begynder. Runeformen *Y* med Kvistene opad vilde her have staaet uheldig i Forhold til denne Rammestreg. Ogsaa Varnum-Stenen i Verm-land har begge Former af *r*-Runen: 3 Gange *Λ* (deraf 1 Gang i en Binderune for *ar*), 1 Gang *Y*. Om Forekomsten af den senere Form *Λ* i andre Indskrifter med den længere Rækkes Runer kan henvises til mine Bemærkninger her foran S. 53 f. og til Wimmer Runenschrift S. 129 f. Jfr. ogsaa Aarstad-Indskriften i det følgende.

I andre Henseender synes By-Stenens Skriftform ligeledes at vise Slægtskab med Varnum-Stenens. Den første *h*-Rune er baade paa Varnum-Stenen og paa By-Stenen usædvanlig bred. Der er ogsaa særlig Lighed i den Maade, hvorpaa *r*-Runen i begge Indskrifter er skreven. Begge Indskrifter har flere Binderuner.

Ovenfor har jeg søgt at paavise en særlig Lighed mellem *u* i en Binderune paa By-Stenen og i Binderunen *uþ* i den yngre Myklebostad-Indskrift.

Overhoved viser Skriftformen, at By-Indskriften er en af de yngre af de Indskrifter, som er skrevne med den længere Rækkes Runer.

Særlig Overensstemmelse med Bracteate-Indskrifters Runeform har jeg foran paavist ved den Form af *t*-Runen paa By-Stenen, som har Kvistene langt nedenfor

¹⁾ En Forlængelse af den ene Tværstreg, der er saa ringe, at den kan være tilfældig og frembragt ved Naalens Gliden under Indridningen, har jeg seet ved *e*-Runen paa den mindre Nordendorf-Spænde (Henning Nr. VIII). I Runeindskriften paa et Sværdhjalte fra Gilton i Kent (Steph. Run. Mon. III, 164) synes *e*-Runen at have den Form, at der mellem de to rette Stave kun er én Forbindelsesstreg. Denne skraaner i en ret Linje fra høire Stavs Top ned mod venstre Stav ovenfor Midten.

den rette Stavs Top. h-Runen paa By-Stenen, navnlig den i Binderunen hr, har med Hensyn til Tværstregens Stilling særlig Lighed med h paa Bracteatene 49 og 49 b Stephens.

Paa By-Stenen forekommer, som det synes, én Gang \dagger n. Om denne Form se her foran S. 7.

Jeg har i det foregaaende paapeget flere Ligheder i Skriftform mellem By-Indskriften og Varnum-Indskriften, bl. a. at begge Indskrifter har Runeformen Λ ved Siden af Υ . Men By-Indskriften gjør bestemt Indtryk af at være yngre end Varnum-Indskriften. Hin har *eirilar*, denne *erilar*. Varnum-Indskriften har jeg (S. 40) henført til c. 550—600. Naar By-Indskriften er yngre end Varnum-Indskriften, er det naturligt, at By-Indskriftens *orte* er en mindre oprindelig Sprogform end Tjurkö-Bracteatens *wurte*, for ikke at tale om Tune-Stenens *worahto*. Som andre Mærker, der vise, at By-Indskriften hører til de senere Indskrifter med den længere Rækkes Runer, kan nævnes den foran paapegede Vaklen i Runernes Former og Formen af første e-Rune. Fremdeles Sprogformen *hroera* med e og to Sprogformer, som grunde sig paa noget usikker Læsning: *ubt* eller *upt*, *da* d. e. **dohtur*¹⁾.

Mulig er By-Indskriften lidt (dog vist ikke meget) ældre end Fonnaas-Indskriften. Hin har Accusativformen *arina*, denne *spidul* (ikke **spidula*). Fonnaas-Indskriften har jeg sat til c. 650—675.

By-Indskriften har som Nominativendelse af Hankjønssammer paa *-a -ar*, medens *a* mangler foran *-r* i de blekingske Indskrifter fra Istaby, Stentofta, Björketorp. Disse blekingske Indskrifter har Runen *ár* (**ara*) som den regelrette Betegnelse for *a*, medens By-Indskriften har som saadan bibeholdt \ddot{a} ²⁾. By-Indskriften er derfor vistnok ældre end de blekingske Indskrifter.

Efter alt tror jeg at By-Indskriften tilhører 7de Aarhundred, snarest dettes Midte.

Prof. Rygh fremhæver, at By-Stenens hele Form og Tilhugning, Runernes ringe Størrelse i Forhold til Stenens og deres Anbringelse lige ved Smalsidens Kanter afviger fra, hvad der ellers kjendes. Han vover ikke at afgjøre, i hvilken Stilling eller paa hvilken Maade, enten i fri Luft eller i en Gravhaug, Stenen fra først af har været anbragt.

Naar Stenen i Indskriften betegnes som *arina* med det Ord, som i historisk Oldnorsk betyder „Arne, Arnesten“, synes deraf efter mit Skjøn at maatte sluttes, at Stenen fra først af har været anbragt i liggende, ikke i staaende Stilling. Ogsaa dens Form synes mig at passe godt hertil. Naar Stenen har ligget, synes det naturligst, at den har ligget saa, at Indskriften dannede en horizontal Række, og saaledes, at Runerne ikke var vendte op og ned. Er dette saa, da maa Stenens

1) Til den foran givne Tolkning kan føies. S. 104: Om oldn. *pat* jfr. Tamm Paul-Br. Beitr. VI, 400 ff. og Johansson i Bezenb. Beitr. XVI, 161. — S. 111: En usynkoperet Form **markide* harmonerer neppe med det synkoperede *upt*.

2) Dog har endnu Upsala-Øksens Indskrift \ddot{a} for *a*.

glathugne Bredside, som er fremstillet paa Tegningen S. 92, have vendt ned og den modsatte Bredside have ligget op.

I de foran aftrykte ældre Optegnelser om By-Stenen siges denne at have ligget paa en Høi (en Gravhaug) eller i en Høi eller at være „udtagen af en Høi“.

Hvis By-Stenen fra først af har været anbragt i liggende Stilling i en Gravhaug, synes den Formodning mig at ligge nærmest, at den har været Overligger over et stort, omhyggelig bygget Gravkammer. Saadanne store Gravkamre var i den ældre Jernalder sædvanlige i Norge, dog saaledes, at Mængden af dem, der er fra Mellemjernalderen (hvilken Tid Stenen efter Indskriften maa tilhøre), efter Undset er funden ved Kysten vesten for Lindesnes og nordover¹).

Men Prof. Rygh anfører ligeoverfor denne min Formodning, at der ved Gravkamrene fra den ældre Jernalder i Norge hidtil ikke er fundet nogen Overligger af tilhuggen Sten. Det Ord *aaina*, der i Indskriften betegner By-Stenen, svarer formelt til oht. *arin* „Alter“. Man fristes herved til at spørge, om der paa Runestenen fra By har været ofret Dødsofre, før Haugen, hvori Stenen laa, blev kastet igjen.

Jeg har i det foregaaende søgt at vise, at Stenen har ligget i Gravhaugen saaledes, at den glatilhugne Bredside vendte ned. Derimod er den Bredside, som efter dette maa have ligget op, vistnok jævn men ikke glat tilhuggen, og dens Overflade skaller stærkt af. Jeg vover at nævne den usikre Formodning, at man har brændt Dødsofre paa den Bredside, som vendte op, hvoraf da Afskallingen skulde være bevirket, og at den modsatte Bredside blev omhyggelig tilhugget, fordi den skulde danne Taget i den Dødes Bolig. Jeg tænker mig, at de ubeskrevne Smalsider, som har uregelmæssig Form, laa fast mod Gravkammerets Stenmur.

Snart efterat By-Stenen var kommen til Christiania, udtalte jeg den Formodning, at dens Indskrift var indridset paa en Tid, da den ældste Rækkes Runer ikke længer var den almindelige Skrift, og at Indskriften var en Efterligning uden sammenhængende Indhold af ældre Indskrifter²). Men jeg er nu overbevist om, at Indskriften selv modbeviser denne Opfatning, og jeg har i det foregaaende ved min Tolkning søgt at godtgjøre, at den virkelig tilhører Tiden før Vikingeperioden.

¹) Se Rygh Aarbøger f. nord. Oldkyndighed 1869 S. 162 ff.; Undset i Aarbøger 1880 S. 160 ff.

²) Se mine Bemærkninger i Nicolaysens Fornlevn. S. 763 og i Tidsskr. f. Philol. VII, 342. Jeg blev ledet til denne Formodning bl. a. deraf, at jeg troede, der paa Stenen stod *oute*, som jeg antog for en meningsløs Efterligning af en ældre Indskrifts (*w*)orte.